

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

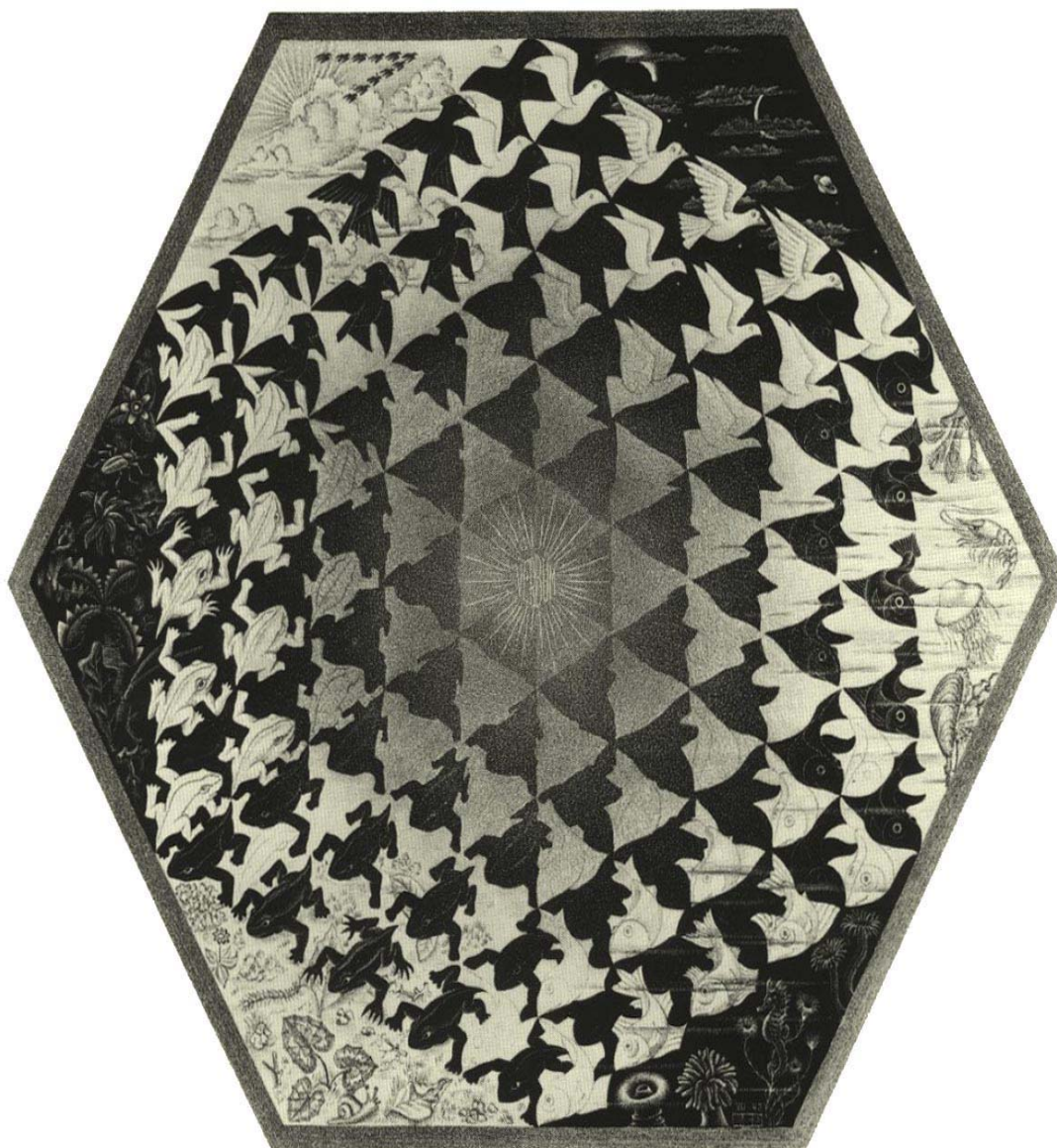
**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΗ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΘΩΜΑΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΑΘΗΝΑ, 2008

M.C Escher, «Verbum»

*Η εργασία αφιερώνεται
στο 19χρονο φοιτητή Γεωπονικής
που στη διαδήλωση της 1ης Μαρτίου 2007
συνελήφθη και ξυλοκοπήθηκε ανηλεώς από τα ΜΑΤ
επειδή τα φωτογράφιζε.*

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΗ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

«Το κρυφό
[όταν πρόκειται για την ασφάλεια της χώρας]
είναι το κίνητρο της δικαιοσύνης»
Μοντεσκιέ-Το Πνεύμα των Νόμων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις 9 Φεβρουαρίου του 1983, η Ένωση για τα δικαιώματα του ανθρώπου οργάνωσε στην αίθουσα του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών μια δημόσια συζήτηση με θέμα τα «ζητήματα που προκύπτουν αναφορικά με τη θέση των αστυνομικών οργάνων και την προσωπική ελευθερία του ατόμου». Μια από τις εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν ήταν και αυτή του τότε υπαρχηγού της αστυνομίας Π. Ραφτόπουλου. Ο κ. Ραφτόπουλος επεσήμανε μια σειρά ‘κενών’ του Συντάγματος και των νόμων, που κατά τη γνώμη του δυσχέραιναν το έργο των σωμάτων ασφαλείας και ταυτόχρονα τα εξανάγκαζαν να δρουν χωρίς νομοθετική κάλυψη, θίγοντας το κύρος τους. Επιπλέον, διατύπωσε την ευχή να αναθεωρηθούν μερικές συνταγματικές διατάξεις, ώστε ορισμένες ‘γενικά αποδεκτές’ πρακτικές των αστυνομικών οργάνων, που σήμερα είναι παράνομες, να νομιμοποιηθούν. Όμως, το ακόμα πιο εντυπωσιακό, εκτός από την αποκάλυπτη παραδοχή ότι η αστυνομία παρανομεί, είναι η ‘αποκάλυψη’ του υπαρχηγού ότι με εντολή όλων των κυβερνήσεων μετά το 1974, οι αστυνομικές αρχές προβαίνουν συστηματικά σε προληπτικές κρατήσεις ατόμων που κρίνονται επικίνδυνα για τη διατάραξη της τάξης, με την ευκαιρία επισκέψεων ξένων ηγετών στη χώρα μας.

Πιο συγκεκριμένα, ο υπαρχηγός εισηγήθηκε κατά σειρά: Α) να αναθεωρηθεί το άρθρο 6 παρ. 1 του Συντάγματος, ώστε να μην απαιτείται η επίδοση στον συλλαμβανόμενο του εντάλματος συλλήψεως ή προφυλακίσεως κατά τη στιγμή της σύλληψης, πράγμα που, όπως υποστήριξε, είναι δυσχερέστατο στην πράξη. Β) Να μπορεί να παραταθεί σε μια βδομάδα με άδεια του εισαγγελέα η 24ωρη προθεσμία του άρθρου 6 παρ. 2 του Συντάγματος για την προσαγωγή των συλλαμβανομένων στον αρμόδιο ανακριτή. Γ) Να επιτραπεί στα σώματα ασφαλείας η βραχεία (48ωρη)

προληπτική κράτηση ατόμων που πιθανολογείται ότι θα διαπράξουν αξιόποινες πράξεις. Δ) Να επιτραπεί στα σώματα ασφαλείας να απαγορεύουν την έξοδο από τη χώρα ατόμων που θεωρούνται ύποπτα για τη διάπραξη συγκεκριμένων εγκλημάτων για τα οποία δεν έχει εκδοθεί ένταλμα σύλληψης, ούτε απαγόρευση εισόδου, με πράξη του εισαγγελέα. Ε) Να επιτραπεί στα αστυνομικά όργανα να προσάγουν στο αστυνομικό τμήμα ύποπτα άτομα για να εξακριβώνουν τα στοιχεία της ταυτότητάς τους¹.

Το πρόβλημα (και πρόκειται για δικαιικό πρόβλημα με πολιτικούς όρους) είναι ότι 25 χρόνια μετά οι εισηγήσεις –ευχές του τέως υπαρχηγού της αστυνομίας είναι εκπληρωμένες. Η αστυνομία δεν παρανομεί πλέον, οι νόμοι την καλύπτουν. Σήμερα η διασφάλιση και η υπεράσπιση της δημόσιας τάξης ως ο βασικός συγκροτητικός σκοπός των σωμάτων ασφαλείας μπορεί να επιτυγχάνεται χωρίς πολλά νομικά εμπόδια. Η πραγματικότητα όμως είναι, αν αναλογιστούμε την εισήγηση του τέως υπαρχηγού, ότι η αστυνομία δεν είχε ποτέ εμπόδια. Αυτό που της έλειπε δεν ήταν τόσο ένα νομικό έρεισμα, αλλά κυρίως η πολιτικοκοινωνική συναίνεση και ‘αθώωση’ των πρακτικών της με νομικούς όρους. Όροι οι οποίοι κυρώνουν. Το πρόβλημα των σωμάτων ασφαλείας ήταν θέμα κύρους, μιας συμβολικής πιστοποίησης που κατασκευάστηκε και κατασκευάζεται μέσα στο νομικό πεδίο.

Η αστυνομία λειτουργούσε, λειτουργεί και θα λειτουργεί υπό τη λογική των εισηγήσεων του κ. Ραφτόπουλου. Αυτή η λογική είναι εγγενής στο θεσμό των σωμάτων ασφαλείας ο οποίος δεν μπορεί να απαρνηθεί την ιστορική ‘φύση’ του. Η αστυνομία για να κάνει ‘καλά τη δουλειά’ της δεν χρειάζεται και δεν θέλει να έχει πάντα νόμο, γι’ αυτό και πολλές φορές μετατρέπεται σε μια θεσμισμένη παρανομία ή εκνομία που επιβλέπει το άστυ και συντηρεί την τάξη. Η εισήγηση του θεσμικού εκπροσώπου της τάξης εκπέμπει το σήμα κατατεθέν των σωμάτων ασφαλείας και των κατασταλτικών μηχανισμών γενικότερα. Η αστυνομία για να προστατεύσει αποτελεσματικότερα τους νόμους πρέπει να βγει εκτός αυτών. Αυτό είναι το αστυνομικό παράδοξο που δεν είναι τίποτε άλλο από το κατεξοχήν παράδοξο της κυριαρχίας που ανακύπτει από την κυριαρχική λογική που παράγει έκνομες πρακτικές. Αλλά το σημαντικό γι’ αυτήν την εργασία είναι ότι αυτή η παραδοξότητα μετατοπίζεται και εντοπίζεται μέσα στο δίκαιο υπό τη σκέπη του έννομου καθολικού αγαθού ‘δημόσια τάξη’.

¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Αλιβιζάτος, 1983

Τα τελευταία χρόνια η έννοια της δημόσιας τάξης σχηματίζεται στα χείλη υπουργών, εισαγγελέων, δικαστών ως το έσχατο κοινωνικό και νομικό επιχείρημα δια του οποίου υπαγορεύονται και διατάσσονται πλήθος απαγορεύσεων και κατασταλτικών πρακτικών: απονομιμοποιούνται συνδικαλιστικά δικαιώματα, καταστρατηγούνται κοινωνικές και πολιτικές ελευθερίες, υποβαθμίζονται ανθρώπινα δικαιώματα, παρακολουθούνται διαδηλώσεις, κινήματα και πρόσωπα, συλλαμβάνονται και ανακρίνονται άνθρωποι χωρίς προηγουμένως να έχουν διαπράξει κάποιο αδίκημα. Η δημόσια τάξη έχει μετατραπεί σε μια νομικά επικυρωμένη κοινωνική και πολιτική αξία της οποίας το συμβολικό φορτίο έχει επενδυθεί με τέτοια στοιχεία που επιτρέπουν στον κυρίαρχο λόγο να κατασκευάζει την ‘οντολογική’ ισοδυναμία δύο σημασιολογικά, νομικά και δικαιικά αντίθετων εννοιών: η προστασία της δημόσιας τάξης είναι προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το συμβολικό κύρος που εμπεριέχει μια πράξη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταβολίζεται στην πράξη προστασίας της δημόσιας τάξης. Το συμβολικά θετικό σθένος με το οποίο έχει προικιστεί ο δικαιικός και νομικός όρος ‘δημόσια τάξη’ υφαρπάζει την κοινωνική συναίνεση για την καταστρατήγηση ελευθεριών και δικαιωμάτων και επιτρέπει στο κατασταλτικό πρόσωπο των σωμάτων ασφαλείας να εμφανίζεται απαραίτητο και φιλόανθρωπο μέσα στον κοινωνικό χώρο της πράξης. Η αστυνομία διεκδικεί το χαμένο κύρος της μέσα από το νομικά κατασκευασμένο συμβολικό κεφάλαιο που φέρει ο όρος ‘δημόσια τάξη’.

Η παρούσα εργασία είναι μια προσπάθεια αποδόμησης του παραπάνω όρου ως έννομου, καθολικού αγαθού που προστατεύεται αυτοτελώς από τον ποινικό κώδικα. Είναι μια απόπειρα αποθεμελίωσης του κύρους του που ανεμίζει στα ύψη της πολιτικής κυριαρχίας του δικαίου. Είναι η φανέρωση των δικαιικών συνεπειών που επήλθαν κάτω από την εκπλήρωση των ευχών του τέως υπαρχηγού της ελληνικής αστυνομίας.

Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε τον ορισμό του έννομου αγαθού ‘δημόσια τάξη’, πως στοιχειοθετείται και τι νοηματικές συνδηλώσεις εμπεριέχει² (κεφ. 1.1, 1.2). Στη

² Επικεντρωνόμαστε στον ορισμό που δίνει ο Μανωλεδάκης για το έννομο αγαθό ‘δημόσια τάξη’, πρώτον, γιατί είναι ο γενικά αποδεκτός ορισμός στη σχετική βιβλιογραφία και δεύτερον, γιατί το δίκαιο της δημόσιας τάξης βασίζεται στον ορισμό αυτό. Επιπλέον, επιλέγουμε το δίκαιο της δημόσιας τάξης όπως στοιχειοθετείται και αναλύεται από τον καθηγητή Τάχο, γιατί σύμφωνα με την ελληνική βιβλιογραφία δεν υπάρχει άλλο από το συγκεκριμένο. Για λόγους χρόνου και χώρου της εργασίας, η

συνέχεια, θα ανιχνεύσουμε τον τρόπο με τον οποίο εισάγεται ο όρος μέσα στον Ποινικό Κώδικα³ και τι προβλήματα δημιουργεί (κεφ. 1.3). Επιπλέον, θα ασχοληθούμε με το νόμο 3251/2004 ως ένα παράδειγμα στοιχειοθέτησης εγκλημάτων που τυποποιούνται ως πράξεις κατά της δημόσιας τάξης (κεφ. 2). Τέλος, θα ανιχνεύσουμε τη συμβολική λειτουργία που επιτελεί μέσα στο δίκαιο και θα προβληματοποιήσουμε τις έννοιες που τον συνθέτουν: ‘δημόσια’ και ‘τάξη’ (κεφ. 3).

Μέσα από την ανάλυση των παραπάνω εξ ανάγκης θα έρθουμε αντιμέτωποι με τις έννοιες του προσώπου, της πρόθεσης, του κινήτρου, του πνεύματος και του γράμματος του νόμου. Έννοιες οι οποίες στήνουν το σκηνικό πάνω στο οποίο εκτελείται το έργο της δικαιοσύνης με μοναδικό πρωταγωνιστή, όπως θα διαπιστώσουμε, την ίδια τη ζωή. Φτάνει να δούμε αν αυτό το έργο ταξινομείται στο δράμα ή στην κωμωδία ή στο όριό τους, δηλαδή στην ιριδίζουσα ακαθοριστία τους. Η αιτία ενός κλαυσίγελου.

έρευνα δεν θα περιλάβει την ιστορική ανάλυση του όρου, δηλαδή πότε, πως και κάτω από ποιες ιστορικές συνθήκες ανάθηκε σε αυτοτελές έννομο αγαθό.

³ Π.Κ. Φεβρουάριος 2008 (ενημερωμένος με τον νόμο 3625/2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΝΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΗ

1.1

Ετυμολογικά η έννοια τάξη σημαίνει τακτοποίηση, διευθέτηση, κανονική σειρά, ρύθμιση. Η τάξη προϋποθέτει κανόνες και με τη σειρά τους οι κανόνες απαιτούν υπακοή σε αυτούς. Η υποταγή στους κανόνες συνεπάγεται κατάσταση ηρεμίας και σταθερότητας. Έτσι, σύμφωνα με τον Μανωλεδάκη⁴, «το φαινόμενο τάξη εμφανίζεται σε τρεις όψεις στιγμές: Α) Υποκειμενικά ενεργητικά, ως θέση ρυθμιστικών κανόνων και υπαγωγή στους κανόνες: τακτοποίηση, ρύθμιση. Β) Αντικειμενικά- παθητικά, ως υπακοή του αντικειμένου ρύθμισης στους ρυθμιστικούς κανόνες, ως συμμόρφωση προς αυτούς: υποταγή. Γ) Συνθετικά, ως αποτέλεσμα της υπαγωγής και της υποταγής στη ρύθμιση, της τακτοποίησης και της συμμόρφωσης σ' αυτή, ως κατάσταση ηρεμίας και σταθερότητας: ευταξία. Τακτοποίηση- υποταγή- ευταξία συνθέτουν το τρισυπόστατο της έννοιας 'τάξη'».

Συνεπώς, το ίδιο το τρισυπόστατο της έννοιας, όπως αναλύεται από τον Μανωλεδάκη, εμπεριέχει μια διάκριση όψεων στιγμών που είναι σημασιολογικά αντίθετες και των οποίων η σύνθεση αποτελεί το τέλος της έννοιας 'τάξη': ευταξία, ηρεμία, σταθερότητα. Η πρώτη όψη της τακτοποίησης, της ρύθμισης και της υπαγωγής συνεπάγεται βούληση (ενέργεια), και άρα προϋποτίθεται ένα υποκείμενο. Η δεύτερη όψη της υπακοής, της υποταγής συνεπάγεται την ύπαρξη ενός αντικειμένου ρύθμισης, ενός πράγματος, και άρα προϋποτίθεται ένα αντικείμενο. Το ερώτημα είναι πως μπορεί να επιτευχθεί (εάν επιτυγχάνεται) η σύνθεση δύο σημασιολογικά αντίθετων εννοιών την ίδια στιγμή που απαιτείται η διάκρισή τους για τον ορισμό μιας έννοιας. Η πιο καθαρά, πως συντίθεται ένα υποκείμενο με ένα αντικείμενο την ίδια στιγμή που χρειάζεται η αντιθετική διάκρισή τους για τη σημασιολόγηση της έννοιας 'τάξη';

Το ερώτημα θα παραμείνει ανοιχτό, ενώ το μόνο που μπορούμε, προς το παρόν, να πράξουμε είναι να θέσουμε τα ίχνη της πορείας του τέλους της έννοιας 'τάξη' με την υπόθεση ότι η επίτευξη της σύνθεσης χρειάζεται την έξοδο του υποκειμένου από τον εαυτό του ώστε να συμπλησιάσει, αν όχι να ταυτιστεί, με το αντίθετό του. Διαφορετικά, αυτή η σύνθεση θα ήταν αδύνατη αφού το αντικείμενο, εξ ορισμού, δεν

⁴ Μανωλεδάκης, 1990, σελ. 18 (0.3. Προσδιορισμός του έννομου αγαθού δημόσια τάξη)

μπορεί να συμπλησιάσει τίποτα και κανέναν καθώς δεν έχει βούληση. Υπό αυτό το σκεπτικό, λοιπόν, η ευταξία θα είναι το αποτέλεσμα μιας έκστασης (έξω-ίσταμαι) του υποκειμένου και η ίδια η ποιότητα της ηρεμίας θα αξιολογηθεί ως εκστατική κατάσταση.

Αυτό, όμως, που μας ενδιαφέρει είναι η δημόσια τάξη (και όχι γενικά η εννοιολόγηση της τάξης), ποιος είναι ο δικαικός ορισμός της και τι λειτουργία αυτός επιτελεί. Κατ' αναλογία με τον ορισμό της έννοιας 'τάξη', η δημόσια τάξη είναι η τάξη που υπάρχει μέσα στο κράτος. Και σ' αυτή την περίπτωση το εννοιολογικό περιεχόμενο της δημόσιας τάξης παρουσιάζεται σε τρεις όψεις, οι οποίες και την καθορίζουν ως έννομο αγαθό. Σύμφωνα πάλι με τον Μανωλεδάκη, η έννοια της δημόσιας τάξης είναι μια τρισυπόστατη έννοια, η οποία περιλαμβάνει και παρουσιάζεται: «Ως ρύθμιση της συμβίωσης των ανθρώπων μέσα στο κράτος, ως θέση κανόνων και ικανότητα υπαγωγής σ' αυτούς. Πρόκειται για τη δημόσια τάξη με την ειδικότερη έννοια της έννομης τάξης (υποκειμενική έννοια της δημόσιας τάξης). Ως έκφραση της γενικής υποταγής στην έννομη τάξη όλων αυτών που υπάγονται στη ρύθμιση της κρατικής εξουσίας (αντικειμενική έννοια της δημόσιας τάξης). Τέλος, ως αποτέλεσμα της ύπαρξης ρυθμιστικής τάξης αφενός και της γενικής σ' αυτήν υποταγής αφετέρου: ως κατάσταση ηρεμίας και κοινής ειρήνης, ως επικρατούσα μέσα στον κοινωνικό χώρο του κράτους ευταξία (συνθετική έννοια της δημόσιας τάξης)»⁵.

Η δημόσια τάξη, σύμφωνα με τα παραπάνω, εννοιολογείται μέσα από την περίληψη του τριπτύχου έννομη τάξη (κανόνες), υποταγή, ευταξία (ειρήνη, ηρεμία). Ή καλύτερα, η περίληψη αυτή συνιστά τη νοηματική πληρότητα της έννοιας 'δημόσια τάξη' γιατί «είναι φανερό ότι τόσο η υποκειμενική όσο και η αντικειμενική έννοια του όρου 'δημόσια τάξη' αν ληφθούν ξεχωριστά, δεν εκφράζουν το πλήρες νόημα του φαινομένου της τάξης μέσα στο κράτος»⁶. Και είναι υπό το κράτος του παραπάνω ορισμού που η έννοια της δημόσιας τάξης ανάγεται σε καθολικό έννομο αγαθό του οποίου η αξία είναι σημαντική τόσο για την κρατική εξουσία όσο και για τους πολίτες, αφού και οι δύο έχουν 'συμφέρον' (δημόσιο συμφέρον) στη διατήρηση και προστασία αυτού του αγαθού. Αφενός, η ευταξία εξασφαλίζει τη συντήρηση της πολιτικής υπόστασης του κράτους (πολιτειακή όψη του αγαθού) και αφετέρου, η

⁵ Ο.π., σελ. 18-20

⁶ Ο.π., σελ. 19

κατάσταση κοινωνικής ηρεμίας επιτρέπει στα άτομα να συμβιώνουν ειρηνικά και να αναπτύσσουν απρόσκοπτα τη σύννομη δραστηριότητά τους. Συνεπώς, η συνθετική όψη/στιγμή της έννοιας ‘δημόσια τάξη’ είναι η (εκ)πλήρωση του νοήματος της έννοιας η οποία σκοπεύει σε ένα ειρηνικό κλίμα για τη συνύπαρξη όλων των επιμέρους έννομων αγαθών, των ατόμων και του συνόλου. Έτσι, οργανώνεται ένα κεφάλαιο (ΣΤ) του ειδικού μέρους του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ) για την αυτοτελή προστασία του εν λόγω καθολικού έννομου αγαθού και ένα δίκαιο (δίκαιο της δημόσιας τάξης⁷) για τη σύννομη εφαρμογή του.

Ήδη, όμως, από τον ορισμό του έννομου αγαθού ‘δημόσια τάξη’ βρισκόμαστε αντιμέτωποι με ένα παράδοξο: ο όρος ‘δημόσια τάξη’ περιλαμβάνει αυτό στο οποίο περιλαμβάνεται, ήτοι την έννομη τάξη. Περιλαμβάνει την έννομη τάξη εξ ορισμού χωρίς να ταυτίζεται μ’ αυτήν και συνεπώς, κατά κάποιον τρόπο, αποκλείεται-διακρίνεται από αυτήν. Περιλαμβάνεται στην έννομη τάξη με την αναγωγή του σε έννομο και, μάλιστα, καθολικό αγαθό που προστατεύεται αυτοτελώς από το ΣΤ κεφάλαιο του ειδικού μέρους του ΠΚ. Το πρόβλημα που ανακύπτει δεν είναι τίποτα λιγότερο και τίποτα περισσότερο από ένα πρόβλημα που ανήκει στη θεωρία των συνόλων.

Ο Agamben⁸ στο Homo Sacer αναφέρει δύο τρόπους μέσω των οποίων ένα σύνολο επιζητά να θεμελιώσει και να διατηρήσει τη συνοχή του: τη εξαίρεση και το παράδειγμα.

1.2

Ας ασχοληθούμε, συνοπτικά, πρώτα με την εξαίρεση και τη θέση της μέσα στο σχήμα που οργανώνεται από τη θεωρία των συνόλων. Κατά τον Agamben, η θεωρία αυτή προχωρεί σε μια σημαντική διάκριση: όταν ένας όρος ανήκει σ’ ένα σύνολο, τούτο δεν σημαίνει απαραίτητα ότι ταυτοχρόνως περιλαμβάνεται σε αυτό. Η περίληψη εντοπίζεται όταν ένας όρος αποτελεί τμήμα του συνόλου, με την έννοια ότι όλα τα στοιχεία του είναι ταυτόχρονα και στοιχεία εκείνου του συνόλου. Έτσι, σύμφωνα με την θεωρία των συνόλων που αναφέρει ο φιλόσοφος, ένας όρος μπορεί να ανήκει σ’ ένα σύνολο χωρίς να περιλαμβάνεται σε αυτό ή και αντίστροφα, μπορεί να περιλαμβάνεται σ’ ένα σύνολο χωρίς να ανήκει σε αυτό.

⁷ Α. Ι. Τάχος, 1990

⁸ Agamben, 2005, σελ. 46-50

Στη συνέχεια ο Agamben για να συμφιλώσει την παραπάνω διάκριση της θεωρίας των συνόλων με την θεωρία του περί κυρίαρχης εξαίρεσης⁹ αναφέρει το σχήμα του Badiou για το οποίο η έννοια του ανήκειν αντιστοιχεί στην παράσταση και η έννοια της περίληψης στην αναπαράσταση. Ένας όρος ανήκει σε μια κατάσταση όταν παρίσταται και υπολογίζεται ως μονάδα σε αυτή την κατάσταση. Αντίθετα, ένας όρος περιλαμβάνεται σε μια κατάσταση όταν αναπαρίσταται σε μια μεταδομή, στην οποία με τη σειρά της η δομή της κατάστασης υπολογίζεται ως μονάδα. Έτσι, σύμφωνα με το σχήμα του Badiou, ένας όρος είναι κανονικός όταν παρίσταται και αναπαρίσταται (ανήκει και περιλαμβάνεται), έκφυμα ένας όρος ο οποίος αναπαρίσταται αλλά δεν παρίσταται και ενικός ένας όρος που παρίσταται αλλά δεν αναπαρίσταται.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η τοποθέτηση της εξαίρεσης κατά τον Agamben στο σχήμα του Badiou εισάγει μια τέταρτη φιγούρα, «ένα κατώφλι αδιαφορίας μεταξύ εκφύματος (αναπαράστασης άνευ παράστασης) και ενικότητας (παράστασης άνευ αναπαράστασης), κάτι σαν μια παράδοξη περίληψη του ίδιου του ανήκειν, ακριβώς γιατί η κυρίαρχη εξαίρεση είναι η φιγούρα στην οποία η ενικότητα αναπαρίσταται ως τέτοια, δηλαδή ως μη αναπαραστάσιμη»¹⁰.

Η εννοιολογική, σε ένα πρώτο επίπεδο, σχέση μεταξύ δημόσιας και έννομης τάξης είναι μια σχέση περιληπτικού αποκλεισμού, αφού ο όρος 'δημόσια τάξη' για να εκπληρωθεί νοηματικά περιλαμβάνει το έννομο διατηρώντας μια σχέση εννοιολογικού αποκλεισμού από αυτό. Αυτός ο εννοιολογικός αποκλεισμός αναστέλλει το νόημα της έννομης τάξης καθώς αυτή δεν μπορεί εξ ορισμού να περιλαμβάνεται σε ένα από τα στοιχεία που την απαρτίζουν. Ακόμα πιο καθαρά, ο όρος 'δημόσια τάξη', δίκην μεταμφιεσμένης εξαίρεσης, εντοπίζεται σε μια ζώνη αδιαφορίας μεταξύ εντός και εκτός της έννομης τάξης. Αυτός ο εννοιολογικός αποκλεισμός συμβαίνει γιατί αν ο εν λόγω όρος δεν αποκλειστεί από την έννομη τάξη

⁹ Ο Agamben στη θεωρία του περί κυρίαρχης εξαίρεσης αποκαλύπτει και εστιάζει στο παράδοξο της κυριαρχίας, το οποίο συνίσταται στο ότι ο κυρίαρχος, που βρίσκεται εκτός νόμου, δηλώνει πως δεν υφίσταται τίποτα εκτός νόμου. Η εξαίρεση για τον Agamben είναι ένα είδος αποκλεισμού και αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση, η οποία αποκλείεται από το γενικό κανόνα. Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει την κυρίαρχη δικαιοκτική εξαίρεση είναι πως αποκλείεται δεν στερείται κάθε σχέσης με τον κανόνα. Αντίθετα, ο κανόνας εξακολουθεί να διατηρεί τη σχέση του με την εξαίρεση υπό μορφή αναστολής. (Ο.π)

¹⁰ Ο.π, σελ. 51-52

(της οποίας δανείζεται όλα τα στοιχεία-περίληψη), τότε κάθε απείθεια στους νόμους θα συνιστούσε έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης και δεν θα υπήρχε λόγος για την προσπάθεια ορισμού του. Το ενδιαφέρον είναι ότι ο ορισμός του έννομου αγαθού ‘δημόσια τάξη’, καθώς περιλαμβάνει την έννομη τάξη αποκλείοντας κάθε σχέση ταύτισης μαζί της, δημιουργεί μια ολόκληρη συζήτηση ανάμεσα στους νομικούς της οποίας, εν τέλει, το διακύβευμα είναι η προσπάθεια αναπαράστασης του μη αναπαραστάσιμου με άμεση συνέπεια την εκτροπή τους σε εξωδικαιικά μεγέθη για να προσπαθήσουν να ορίσουν το δικαικό πλαίσιο της έννοιας.

Χαρακτηριστικός είναι ο ‘διάλογος’ μεταξύ Καϊάφα-Γκιμπάντι, Ψαρούδα-Μπενάκη, Μανωλεδάκη και Κωστάρα. Η Καϊάφα-Γκιμπάντι θεωρεί ότι ο όρος ‘δημόσια τάξη’ αναπαριστά την κυριαρχία της πολιτικής εξουσίας δίνοντας ένα προβάδισμα στην πολιτειακή όψη του όρου: «Ήδη στην εξέταση των στοιχείων του έννομου αγαθού της δημόσιας τάξης διαπιστώσαμε ένα πρωταρχικό πολιτειακό, κρατικό στίγμα σ’ αυτό το έννομο αγαθό, έστω κι αν πρόκειται για προσβολές της κοινωνικής του όψης». Αντίθετα, ο Κωστάρας απορρίπτει τη ‘δημόσια τάξη’ όχι μόνο ως αυτοτελές έννομο αγαθό αλλά ως έννομο αγαθό γενικά. Αφού, αυτό που κατά τη γνώμη του δηλώνει ο όρος είναι η «κοινή ειρήνη»¹¹ για την οποία θα έπρεπε να υπάρχει ξεχωριστό κεφάλαιο στον ΠΚ¹².

Η πιο χαρακτηριστική αντίληψη για την αναπαράσταση του όρου γίνεται από την Μανωλεδάκη με τον εξής ρητορικό τρόπο: «Αυτή η κατάσταση ευταξίας (γενικής) είναι εμπειρικό μέγεθος...Σε μια σχολική τάξη, σε μια συγκέντρωση, δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε πότε επικρατεί ευταξία...; Χρειάζεται άραγε να προσφύγουμε σε ‘υγιείς’ αντιλήψεις για να αντιληφθούμε αυτό το σαφέστατο εμπειρικό μέγεθος;»¹³. Επιπλέον¹⁴, η κατάσταση αυτή (ευταξία) αποτελεί «κατάσταση εμπειρικά αντιληπτή και συνεπώς εμπειρικά επαληθεύσιμη. Όλοι αντιλαμβάνονται την ησυχία ενός τόπου...ως αποτέλεσμα μιας ρύθμισης και της υποταγής σε αυτή τη ρύθμιση»¹⁵.

¹¹ Σημειώνουμε ότι η προστασία της κοινής ειρήνης εντάσσεται μεταξύ άλλων στο έκτο κεφάλαιο του ΠΚ το οποίο προστατεύει τη δημόσια τάξη.

¹² Μανωλεδάκης, 1990

¹³ Στο σημείο αυτό οφείλουμε να ρωτήσουμε πως μπορεί δια της εμπειρίας να οργανωθεί η τάξη στο σχήμα του Escher;

¹⁴ Μανωλεδάκης, 1990, σελ. 23

¹⁵ Η διατάραξη της κοινής ησυχίας είναι έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης;

Συλλέγοντας τις αναπαραστάσεις του όρου ‘δημόσια τάξη’, διαπιστώνουμε ένα σύμπλεγμα από έννοιες («κυριαρχία», «κοινή ειρήνη», «ησυχία ενός τόπου», «ευταξία μιας σχολικής αίθουσας») οι οποίες αλληλοκοιτάζονται για να δηλώσουν ένα κοινό, ανεκλάλητο, για τους νομικούς, σημείο σύμφωνα με το οποίο οργανώνεται το δίκτυο που τις ωθεί να αποκτούν ένα είδος αλληλουχίας, μια κάποια ομοιότητα και τις κάνει να ειπωθούν.

Ο Μ. Φουκώ στο έργο του ‘Οι Λέξεις και τα Πράγματα’, ήδη από την εισαγωγή, αναδεικνύει την εμπειρία ως ένα λογοθετικό (discursive) προϊόν, ως ένα προϊόν που παράγεται εντός και διαμέσου της τάξης του λόγου: «Δεν υπάρχει τίποτα πιο ψηλαφητό και εμπειρικό από την εγκαθίδρυση μιας τάξης ανάμεσα στα πράγματα...Ακόμα και για την πιο αφελή εμπειρία δε υπάρχει διάκριση που να μην προκύπτει από μια ακριβή πράξη και από την εφαρμογή ενός προηγούμενου κριτηρίου»¹⁶. Η εφαρμογή αυτού του κριτηρίου είναι που σχηματίζει την εμπειρία και την κάνει να βάζει τάξη τοποθετώντας την (τάξη) μέσα στα πράγματα ως τον εσωτερικό τους νόμο. Έτσι, ο Φουκώ θα ανακαλύψει, εν είδη αρχαιολογίας, ότι ανάμεσα στους θεμελιώδεις κώδικες ενός πολιτισμού και στην ερμηνεία γιατί υπάρχουν αυτοί οι κώδικες (π.χ ποιό είναι το τέλος τους), υπάρχει μια ενδιάμεση περιοχή που «μολονότι παίζει το ρόλο του ενδιάμεσου δεν είναι λιγότερο θεμελιώδης...αφού ελευθερώνει την τάξη στο ίδιο της το είναι»¹⁷. Αυτή την ενδιάμεση περιοχή θα την ονομάσει «γυμνή εμπειρία της τάξης». Αυτή την εμπειρία αναλύει ο Φουκώ στο ‘Οι Λέξεις και τα Πράγματα’, οργανώνοντας μια ‘αρχαιολογία’ των επιστημών της δύσης που δείχνει ότι: στον τρόπο που είχαν περισυλλέγει τα φυσικά όντα, επιτελούνταν οι ανταλλαγές, επινοούνταν έννοιες, υπήρχε τάξη και στους τρόπους ύπαρξης αυτής της τάξης οι ανταλλαγές όφειλαν τους νόμους τους, τα ζωντανά όντα της κανονικότητά τους, και στο υπό ανάλυση θέμα μας πλέον, οι έννοιες τους ορισμούς τους.

Στο πρόβλημα που μας απασχολεί, αυτή η ενδιάμεση περιοχή είναι κατά κυριολεξία ενδιάμεση. Ο ‘γυμνός’ κώδικας, που τοποθετεί τα στοιχεία του όρου σε διάταξη και τον κάνει να αποκτά δικαιοκώ νόημα, είναι η εκ των προτέρων εφαρμογή της διάκρισης ενός υποκειμένου και ενός αντικειμένου, διάκρισης στην οποία ο όρος οφείλει το νόημά του μέσα στη δικαιοκώ τάξη. Καθώς, όμως, η έννομη τάξη

¹⁶Φουκώ, 1993, σελ. 17

¹⁷Ο.π, σελ. 18

αποκλείεται εννοιολογικά από τον έννομο όρο ‘δημόσια τάξη’, τότε το δεύτερο στοιχείο του, ήτοι η υποταγή, μετατρέπεται σε κομβικό σημείο γύρω από το οποίο οργανώνεται το νόημα της έννοιας. Έτσι, ο όρος οργανώνει την τάξη του και συνεπώς αντλεί το νόημά του από την όψη της υποταγής. Ή καθαρότερα, η τάξη που παράγει τον όρο ‘δημόσια τάξη’ είναι η τάξη της υποταγής (υποταγή στους νόμους) προκύπτουσα από τη διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου, που τέθηκε για να τη οργανώσει.

Όντως, η ‘δημόσια τάξη’ για να οριστεί αναγκάζει, εκ των πραγμάτων (και εκ των λέξεων), να αποκλειστεί (εννοιολογικά σε ένα πρώτο επίπεδο) από την έννομη τάξη, ενώ ταυτόχρονα χρειάζεται να τοποθετήσει ως δεύτερο στοιχείο την αντικειμενική του όψη (υποταγή) συναρτημένη με την υποκειμενική του όψη (υποταγή στους νόμους), η οποία όμως έχει περιληπτικά αποκλειστεί. Αυτός ο εννοιολογικός και περιληπτικός αποκλεισμός δεν αφορά διόλου το στοιχείο της υποταγής¹⁸ (εάν το αφορούσε ή το επηρέαζε τότε ο όρος ‘δημόσια τάξη’ θα συνιστούσε ένα κυριολεκτικό τίποτε, χωρίς να συμβαίνει και το αντίστροφο), αντίθετα το απελευθερώνει απελευθερώνοντας τον όρο μέσα στο ίδιο του το είναι. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, το στοιχείο της υποταγής δεν αποκλείεται (εν πρώτοις εννοιολογικά) αλλά ταυτίζεται με τον όρο ‘δημόσια τάξη’ συμπαρασύροντας και τη συνθετική του όψη σε μια οντολογική εξίσωση: η δημόσια τάξη στον εννοιολογικό της αποκλεισμό από την έννομη τάξη είναι υποταγή στους νόμους—που παράγει ευταξία ή, και αντίστροφα, η ‘δημόσια τάξη’ είναι ευταξία που παράγεται από την υποταγή στους νόμους.

Μέσα στο εννοιολογικό σύμπαν του όρου ‘δημόσια τάξη’, όλες οι όψεις του είναι ταξινομημένες με τέτοιο τρόπο ώστε το στοιχείο της υποταγής να αναδύεται ως η ‘πυρηνική σκηνή’ πάνω στην οποία παίζονται εκτός από τις αναπαραστάσεις του όρου και ο ίδιος ο όρος. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως προσπαθήσαμε να δείξουμε παραπάνω, ο όρος ‘δημόσια τάξη’ αυτό που πραγματικά δηλώνει είναι η γυμνή (εννοιολογικός αποκλεισμός του έννομου) εμπειρία (που προκύπτει από την εφαρμογή ενός προηγούμενου κριτηρίου, δηλαδή τη διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου που οργανώνει την τάξη της υποταγής, υποταγής στους νόμους) της υποταγής.

¹⁸ Αυτό συμβαίνει γιατί η υποταγή δε χρειάζεται πάντοτε δικαίκο νόμο για να προκύψει.

Και ακριβώς σ' αυτό το σημείο έγκειται το μη αναπαραστάσιμο του όρου, γιατί η δημόσια τάξη δεν δηλώνει απλώς υποταγή, αλλά αυτό που την κάνει μη αναπαραστάσιμη (τουλάχιστον δικαϊκά ή νομικά) είναι ότι ο όρος δηλώνει εξαιρετική υποταγή, μια υποταγή που το χρέος της έχει απελευθερωθεί και δεν μπορεί να σταθεί σε οποιοδήποτε νόμο ή δικαίωμα. Πώς μπορεί να αναπαρασταθεί δικαϊκά ένας όρος ο οποίος για να ορισθεί έχει αποκλείσει εννοιολογικά την έννομη τάξη; Εξ ου και οι αναπαραστάσεις του όρου δεν περιλαμβάνουν κανένα υφάδι δικαϊώματος αλλά κλείνονται μέσα σε εικόνες κυρίαρχης ηρεμίας, ησυχίας, νίμης των οποίων η νομική τεκμηρίωση εκτρέπεται στην εξωδικαϊκή έννοια της εμπειρίας (έννοια που αφορά κατεξοχήν τη σφαίρα της φιλοσοφίας). Η γυμνή ή εξαιρετική υποταγή συνενώνει όλες τις παραπάνω αναπαραστάσεις μέσα στη μήτρα της κυριαρχίας στην οποία οφείλουν και τη γέννησή τους.

Στο σημείο αυτό προκύπτουν δύο συμπεράσματα. Πρώτον, ο όρος 'δημόσια τάξη' δεν είναι ούτε σαφές (εξ ορισμού) ούτε εμπειρικό μέγεθος. Αντίθετα, είναι μέγεθος, μέγεθος πολιτικό και μάλιστα ακαθόριστο, αφού ο νομικός και δικαϊκός ορισμός του αποκλείει την έννομη τάξη (η δημόσια τάξη δεν είναι η έννομη τάξη). Δεύτερον, ο εν λόγω όρος το μόνο που μπορεί να δηλώσει είναι εξαιρετική υποταγή, αφού το νόημά του αντλείται από την προαναφερθείσα οντολογική εξίσωση. Συνεπώς, το δίκαιο της δημόσιας τάξης είναι ένα μεταμφιεσμένο δίκαιο της εξαιρετικής υποταγής.

Συνοψίζοντας, η 'δημόσια τάξη' εξ ορισμού είναι η έννοια που ανακύπτει από μια τάξη στην οποία η νομική επιστήμη οφείλει τη γέννησή της, ήτοι την τάξη της υποταγής (υποταγή στους νόμους), και της οποίας ο ορισμός είναι αδύνατος εάν δε βρεθεί μόνη, απογυμνωμένη από τα ψιμύθιά της μπροστά στον καθρέφτη για να ψελλίσει διστακτικά το όνομά της, να συλλέξει με τόλμη και συνέπεια την ταυτότητά της. Η γυμνή υποταγή είναι η ταυτότητα της δημόσιας τάξης, εκείνο το δημόσιο 'έγγραφο' που πρέπει να επιδεικνύεται ανά πάσα στιγμή κάτω από τα λάβαρα των νόμων που τη συμβολοποιούν ως δίκαιη. Η γυμνή υποταγή είναι κανόνας και δη καθολικός.

Μέχρι εδώ προσπαθήσαμε να αναλύσουμε τον ορισμό της εν λόγω έννοιας. Αλλά ο όρος 'δημόσια τάξη' δε βγαίνει μόνο εκτός της έννομης τάξης για να τη συμπεριλάβει, αλλά ταυτόχρονα παραμένει εντός της για να συμπεριληφθεί με τη αναγωγή του σε καθολικό έννομο αγαθό, που προστατεύεται αυτοτελώς από το έκτο κεφάλαιο του ειδικού μέρους του ΠΚ. Αυτό που μας μένει τώρα είναι να δούμε εκ

του σύνεγγυς τι συνέπειες επιφέρει στο (ελληνικό) δίκαιο η συμπερίληψη του εν λόγω όρου στην έννομη τάξη. Δηλαδή, η μετατροπή του σε έννομο καθολικό αγαθό.

1.3

Για να μπορέσει να εισαχθεί ο όρος ‘δημόσια τάξη’ μέσα στο ειδικό μέρος του ΠΚ, πρέπει να ‘βρει’ εκείνα τα εγκλήματα, να ταξινομήσει εκείνες τις ενέργειες που αποτελούν προσβολές του εν λόγω αγαθού. Το ερώτημα που προκύπτει είναι πώς διακρίνεται η ‘έννομη τάξη’ από τη ‘δημόσια τάξη’, γιατί ο τελευταίος όρος μπορεί εξ ορισμού να αποκλείει εννοιολογικά (σε ένα πρώτο επίπεδο) την έννομη τάξη αλλά το ερώτημα είναι πώς στοιχειοθετείται αυτός ο αποκλεισμός τόσο μέσα από το δίκαιο της δημόσιας τάξης όσο και από την ένταξή του στον ΠΚ που τον προστατεύει αυτοτελώς. Η απάντηση είναι εξαιρετικά απλή: απλώς διακρίνεται. Η στοιχειοθέτηση της διάκρισης είναι η ίδια η διάκριση, δηλαδή η στοιχειοθέτηση αποτελεί μια καθαρή ταυτολογία η οποία συμπυκνώνεται στην απάντηση της ερώτησης: «Γιατί ή πώς αποκλείεται η δημόσια από την έννομη τάξη; Γιατί αποκλείεται. Ή παρόμοια, εάν δεν αποκλειόταν τότε κάθε έγκλημα θα συνιστούσε έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης». Αυτές οι απαντήσεις, χωρίς να διαπιστώνεται η κυκλική λογική τους, ανιχνεύονται τόσο στις συζητήσεις των νομικών για τον εν λόγω όρο όσο και στο δίκαιο της δημόσιας τάξης.

Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 1 παράγραφος 2 του δικαίου της δημόσιας τάξης και ενώ αναλύεται ο ορισμός του έννομου αγαθού που μας απασχολεί, διαπιστώνοντας ότι «ο σκοπός που επιδιώκεται με την εγκαθίδρυση της τάξης, προσδένει την ύπαρξή της με εκείνη του κανόνα ρύθμισης...»¹⁹, κι ενώ επίσης για να δειχθεί το προηγούμενο ‘δέσιμο’ αναφέρεται χαρακτηριστικά το πρώτο άρθρο του έκτου κεφαλαίου του ειδικού μέρους του ΠΚ που αφορά την προστασία της δημόσιας τάξης, το οποίο ακριβώς τιμωρεί την πρόκληση ή τη διέγερση σε «απειθεία κατά των νόμων ή των διαταγμάτων ή εναντίων των νόμιμων διαταγμάτων της αρχής...», το ερώτημα που πάει να ανακύψει (ποιά η διαφορά τότε μεταξύ έννομης και δημόσιας τάξης;) ‘κόβεται’, δίκην γόρδιου δεσμού, ακριβώς μετά: «Ειδικά όμως στο ποινικό

¹⁹ Τάχος, 1990, σελ. 16

δίκαιο δε συμπίπτει η έννοια της ‘δημόσιας τάξης’ με την έννοια της ‘έννομης τάξης’. Διότι αλλιώς κάθε παρανομία θα έπρεπε να αποτελεί ποινικό αδίκημα»²⁰.

Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται και στις συζητήσεις των νομικών για τη δημόσια τάξη. Για παράδειγμα (και πρόκειται όντως για παράδειγμα), ο Μανωλεδάκης²¹, ενώ αποδέχεται τη δημόσια τάξη ως μια «εμπειρικά, οπτικά, ακουστικά, διαισθητικά κατάσταση» κι ενώ αναπαριστά τη δημόσια τάξη ως ησυχία, ηρεμία, αμέσως μετά προχωρεί στην εξής νομική διαπίστωση: «Κάθε ωστόσο αναταραχή δε συνιστά και έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης, όπως και κάθε περιουσιακή βλάβη που υφίσταται κάποιος στα πλαίσια της συναλλακτικής ζωής δεν αποτελεί έγκλημα κατά της περιουσίας»²².

Συνεπώς, με βάση το παραπάνω επαναλαμβανόμενο μοτίβο, η διάκριση ή ο εννοιολογικός αποκλεισμός της έννομης από τη δημόσια τάξη παράγεται εκ των υστέρων. Δηλαδή, από την απόφαση/επιλογή του νομοθέτη να κατατάξει ορισμένες πράξεις πρώτον, ως εγκληματικές και δεύτερον, ως εγκληματικές πράξεις κατά της δημόσιας τάξης. Όμως, η διάκριση μεταξύ έννομης και δημόσιας τάξης αποκλειστικά στη βάση της επιλογής ότι μόνο αυτά τα εγκλήματα και όχι κάποια άλλα (δηλαδή με τον αποκλεισμό κάποιων εγκλημάτων) αποτελούν εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης, κάνει και τον ίδιο τον όρο ‘δημόσια τάξη’ να ανακτά το έννομο περιεχόμενό του: η δημόσια διαχωρίζεται από την έννομη τάξη διότι μόνο κάποια εγκλήματα και όχι όλα τιμωρούνται ως προσβολές αυτού του αγαθού. Ή καθαρότερα, ο ορισμός του έννομου αγαθού ‘δημόσια τάξη’ επιτυγχάνεται εκ των υστέρων, με την ταξινόμηση κάποιων πράξεων (και επομένως με τον αποκλεισμό κάποιων άλλων) ως εγκληματικών πράξεων κατά της δημόσιας τάξης.

²⁰ Ο.π

²¹ Μανωλεδάκης, 1990, σελ. 21

²² Εάν αυτό το «όπως» δηλώνει αναλογία με τα εγκλήματα της δημόσιας τάξης, οφείλουμε να ρωτήσουμε αν ο ορισμός της ιδιοκτησίας αποκλείει εξ ορισμού του το έννομο. Η ιδιοκτησία, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του αστικού δικαίου, είναι η νόμιμη κατοχή (βλ. Λαδάς, 2007) και, επομένως, δεν αποκλείει την έννομη τάξη αλλά χαρακτηρίζεται από αυτήν. Δηλαδή, η νόμιμη κατοχή είναι έννομη ιδιοκτησία. Όμως, όντως κάθε περιουσιακή βλάβη μπορεί και να μην αποτελεί έγκλημα κατά της περιουσίας, αλλά έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης. Οι συμβολικοί εμπρησμοί των τραπεζών το αποδεικνύουν εμπειρικά.

Το ρεύμα της κριτικής εγκληματολογίας²³ έχει αρκούντως καλά τεκμηριώσει το αξίωμα ότι ο νομικός ορισμός του εγκλήματος προηγείται του ίδιου του εγκλήματος, αξίωμα με το οποίο συμφωνούμε προσθέτοντας, όμως, ένα μικρό σχόλιο. Στην προκειμένη περίπτωση, ο νομικός ορισμός των εγκλημάτων κατά της δημόσιας τάξης δεν προηγείται ακριβώς των εγκλημάτων, αλλά μάλλον ότι τα εν λόγω εγκλήματα, θεωρούμενα ως εγκλήματα, προσπαθούν να οριστούν καθορίζοντας το έννομο αγαθό, το οποίο προσβάλλουν, δημιουργώντας μια σχέση κυκλική παράγωγη της προηγούμενης: τα εγκλήματα για να είναι εγκλήματα πρέπει να ορίζονται στη βάση του ορισμού του έννομου αγαθού το οποίο παραβιάζουν. Καθώς, όμως, η δημόσια τάξη διαχωρίζεται από την έννομη τάξη με αποκλειστικό (και πρόκειται όντως για αποκλειστικό) κριτήριο τα εγκλήματα που περιλαμβάνονται στις προσβολές αυτού του αγαθού, τότε αυτά τα εγκλήματα ορίζονται τα ίδια ως εγκλήματα και ταυτόχρονα ορίζουν το έννομο αγαθό του οποίου η παραβίαση αποτελεί έγκλημα. Καθαρή ταυτολογία.

Το μικρό σχόλιο που προσπαθήσαμε να κάνουμε συνίσταται στο ότι ο μη νομικός ορισμός κάποιας πράξης ως εγκληματικής δε συνεπάγεται πάντοτε μη έγκλημα. Το αγαθό 'δημόσια τάξη', στο σημείο που είναι ένα εξ ορισμού εξαιρετικό αγαθό, έχει ως συνέπεια να θέτει τις πράξεις που το προσβάλλουν ως εξαιρετικές πράξεις, ως εξαιρετικά εγκλήματα, και ακριβώς επειδή είναι εξαιρετικά ο ορισμός τους δεν μπορεί να προηγείται αλλά προσπαθεί να χωρέσει στον ορισμό του έννομου αγαθού ορίζοντας ταυτόχρονα τόσο τις πράξεις όσο και το αγαθό. Αυτή η κυκλική λογική βέβαια έχει ως συνέπεια την τυποποίηση πράξεων, που ενώ δεν απαιτούν τη νομοκανονικότητά τους, δηλαδή είναι απελευθερωμένες από το χρέος του νομικού ορισμού τους, είναι ταυτόχρονα δεμένες με την ποινή τους, γι' αυτό και λογίζονται ως εγκλήματα. Με μια φράση αυτή η ταυτολογική συνέπεια τυποποιεί πράξεις για τις οποίες υπάρχει ποινή αλλά δεν υπάρχει νόμος (ασάφεια του νομικού ορισμού και όχι μόνο)²⁴. Εξ ου και συλλήβδην όλες οι πράξεις που ταξινομούνται ως εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης είναι εξαιρετικά ασαφή στους ορισμούς τους. Η ασάφειά τους

²³ Για μια εξαιρετική συνόψιση των ρευμάτων της εγκληματολογίας βλ. Κουκουτσάκη, 2002, σελ. 28-36

²⁴ Το παράδειγμα της τρομοκρατίας ως εγκλήματος κατά της δημόσιας τάξης δείχνει καθαρά το παραπάνω αποτέλεσμα. Αμέσως μετά, θα εστιάσουμε τόσο στο παράδειγμα όσο και στην ανάλυση ενός νόμου για την τρομοκρατία μέσα από τον οποίο θα διαφανεί περισσότερο καθαρά η φράση «δεν υπάρχει νόμος».

είναι παράγωγη της εξαιρετικότητας του αγαθού που το ορίζουν προσβάλλοντάς το²⁵. Έτσι, η έννομη τάξη δανείζει τον επιθετικό της προσδιορισμό στο αγαθό ‘δημόσια τάξη’ με την περίληψή του μέσα στα σπλάχνα της, περίληψη που επιτυγχάνεται με τον αποκλεισμό κάποιων εγκλημάτων ως εγκλημάτων κατά της δημόσιας τάξης, και, επομένως, με την τυποποίηση κάποιων άλλων εγκλημάτων ως εγκλημάτων κατά της δημόσιας τάξης. Ο δεύτερος τρόπος που, κατά τον Agamben, ένα σύνολο επιζητά να θεμελιώσει τη συνοχή του είναι, όπως στις προηγούμενες σελίδες (παρα)θέσαμε, το παράδειγμα. Το παράδειγμα λειτουργεί ακριβώς έτσι, ως περίληψη που αποκλείει.

Για να δούμε τη λειτουργία του παραδείγματος θα καταφύγουμε στους κανόνες της γλωσσολογίας, οι οποίοι μπορούν να (παρα)σταθούν σε δύο επίπεδα: το συνταγματικό και το παραδειγματικό²⁶. Το συνταγματικό επίπεδο αφορά ποια σημεία ή ποιοι φθόγγοι μπορούν να διαταχθούν κατά συγκεκριμένους τρόπους, δηλαδή πως τα στοιχεία της γλώσσας ακολουθούν το ένα το άλλο (π.χ στην ελληνική γλώσσα το ‘ντ’ επιτρέπεται αλλά όχι το ‘τν’). Αλλά για να καταδείξουμε αυτό το επίπεδο χρειάζεται να χρησιμοποιήσουμε το παραδειγματικό. Το παραδειγματικό επίπεδο αφορά εκείνο το λεκτικό σύνολο που συναρτάται με κάποια λέξη βάσει κανόνων ηχητικής ή νοηματικής ομοιότητας. Για παράδειγμα, το σύνταγμα ‘υ-π-ο-τ-α-γ-ή’ ή ‘υπό-ταγή’ καταδεικνύει ότι ανήκει σε μια τάξη (εν προκειμένω τη συνταγματική τάξη) την ίδια στιγμή που εξέρχεται από αυτή για να την υποδείξει παραδειγματικά. Κι αυτό γιατί το σύνταγμα ‘υ-π-ο-τ-α-γ-ή’ αποτελεί παράδειγμα της συνταγματικής τάξης. «Αυτό που δείχνει το παράδειγμα είναι το γεγονός πως το σύνταγμα ανήκει σε μια τάξη, αλλά ακριβώς γι’ αυτό το λόγο η παραδειγματική περίπτωση εξέρχεται από αυτή την τάξη την ίδια στιγμή που την επιδεικνύει και την οριοθετεί»²⁷.

Κατ’ αναλογία, αν πάρουμε το νομικό σύνταγμα ‘υποταγή’, αυτό καταδεικνύει μια κάποια τάξη (εν προκειμένω την τάξη της υποταγής, ήτοι υποταγή στους νόμους), αλλά για να δειχθεί θα πρέπει να εξέλθει αυτής χρησιμοποιώντας ένα παράδειγμα: ο μη εμπρησμός των τραπεζών είναι ένα παράδειγμα αυτής της τάξης, αλλά ενώ την

²⁵ Οι περισσότεροι νομικοί που ασχολούνται με το θέμα διαπιστώνουν αυτή την ασάφεια ανάγοντάς την, όμως, σε ένα νομοτεχνικό πρόβλημα προτείνοντας λύσεις που δημιουργούν νέες ασάφειες. Για παράδειγμα, ο Κωστάρας, ενώ διαπιστώνει την ακαθόριστη ευρύτητα της έννοιας του αγαθού, προτείνει την αντικατάστασή της με την κοινή ειρήνη, έννοια, όμως, που είναι εξίσου ασαφής και ακαθόριστη και γι’ αυτό η παραβίασή της εντάσσεται στα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης.

²⁶ Βλ. Saussure, 1979, κεφ. Ε ‘Σχέσεις Συνταγματικές και Σχέσεις Συνειρμικές’

²⁷ Agamben, 2005, σελ. 47

περιλαμβάνει ταυτόχρονα αποκλείεται από αυτήν. Όντως, ο μη εμπρησμός των τραπεζών αναπαριστά την υποταγή στους νόμους, αλλά δεν είναι υποταγή στους νόμους. Στην καλύτερη περίπτωση είναι υποταγή σε δύο συγκεκριμένους νόμους-κανόνες (νόμοι περί εμπρησμών και νόμοι για τη φθορά ξένης ιδιοκτησίας), οι οποίοι «αλληλοσυμπληρώνονται». Το παράδειγμα, λοιπόν, νοείται με την ετυμολογική του σημασία, εκείνο που δείχνεται στο πλάι (παρά+δείκνυμι) και «μια τάξη μπορεί να εμπεριέχει τα πάντα αλλά όχι το παράδειγμά της»²⁸.

Αν τώρα «διερωτηθούμε ο κανόνας εφαρμόζεται στο παράδειγμα, η απάντηση δεν είναι εύκολη, γιατί αυτός εφαρμόζεται στο παράδειγμα μόνο ως κανονική περίπτωση και όχι προφανώς ως παράδειγμα»²⁹. Αυτό είναι σωστό, αν αναλογιστούμε ότι τόσο γλωσσολογικά το ‘τν’ όσο και ο ‘μη εμπρησμός των τραπεζών’ δικαίως δεν εφαρμόζονται ως παραδείγματα αλλά ως απαγορευτικοί κανόνες που λογίζονται ως κανονικά παραδείγματα. Κανονικά γιατί αποτελούν θεμελιώδεις κανόνες ενός κώδικα, παραδείγματα γιατί και τα δύο εντάσσονται σε μια συνταγματική τάξη, η οποία ορίζει το σύνταγμα ως «τον κανόνα των κανόνων»³⁰.

Το ερώτημα που προκύπτει τώρα είναι αν η προστασία του έννομου αγαθού ‘δημόσια τάξη’ αποτελεί ένα κανονικό παράδειγμα της έννομης τάξης. Κι επιπλέον, τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης είναι κανονικά παραδείγματα εγκλημάτων, που προσβάλλουν ένα έννομο καθολικό αυτοτελές αγαθό; Η απάντηση και στα δύο ερωτήματα είναι αρνητική. Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, ο όρος ‘δημόσια τάξη’, όχι μόνο δεν αποτελεί κανονικό παράδειγμα, αλλά δεν είναι καν παράδειγμα, αφού για να οριστεί ως αγαθό χρησιμοποιείται η αντίθετη λειτουργία του παραδείγματος (περίληψη που αποκλείει): τον εννοιολογικό περιληπτικό αποκλεισμό της έννομης τάξης. Και ακριβώς επειδή δεν αποτελεί παράδειγμα προσπαθεί να ανακτήσει τον επιθετικό του προσδιορισμό (έννομο αγαθό) μέσω παραδειγμάτων.

Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, για να δούμε καθαρότερα την εξαιρετικότητα των συγκεκριμένων εγκλημάτων θα προβούμε, με βάση τον ΠΚ, σε μια ταξινόμηση: το Στ’ κεφάλαιο του ειδικού μέρους του ΠΚ περιλαμβάνει εγκλήματα που τυποποιούνται ως εγκλήματα από την προσβολή άλλων έννομων, αυτοτελών αγαθών και εγκλήματα που είναι αποκλειστικά εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης. Η πρώτη

²⁸ Ο.π

²⁹ Ο.π

³⁰ Για την πολιτειακή έννοια του συντάγματος βλ. Μανιτάκης, 2007,σελ. 19-31

κατηγορία εγκλημάτων μπορεί τυπολογικά να περιλαμβάνει εγκλήματα που δεν υπάρχουν σε άλλα έννομα αγαθά, αλλά αυτά για να ορισθούν εμπεριέχουν πράξεις που τιμωρούνται υπό τη σκέπη άλλων αυτοτελών αγαθών. Ένα παράδειγμα τέτοιων εγκλημάτων είναι οι τρομοκρατικές πράξεις. Οι τρομοκρατικές πράξεις ως τέτοιες δεν προστατεύονται από κανένα άλλο αγαθό, αλλά οι πράξεις που δύναται να λογιστούν ως τρομοκρατικές είναι εγκλήματα που έχουν τυποποιηθεί από προσβολές άλλων αγαθών. Έτσι, ένα έγκλημα κατά της ζωής μπορεί να μην είναι έγκλημα κατά της ζωής, αλλά τρομοκρατική πράξη, και, επομένως έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης. Με τον τρόπο αυτό, όμως, αναστέλλεται ο νόμος, ο κανόνας, η αξία που γέννησε αυτές τις πράξεις ως εγκλήματα.

Η δεύτερη κατηγορία εγκλημάτων περιλαμβάνει προσβολές οι οποίες δεν αποτελούν προσβολές άλλων αγαθών αλλά ακριβώς γι' αυτό το λόγο, εξ ορισμού του έννομου αγαθού που προσβάλλουν, εξαιρούνται από την έννομη τάξη. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το άρθρο 183 του ΠΚ που τιμωρεί όποιον «προκαλεί ή διεγείρει δημόσια σε απείθεια κατά των νόμων ή των διαταγμάτων ή εναντίων άλλων νόμιμων διαταγμάτων της αρχής». Ποιά πράξη μπορεί να προκαλεί την παραπάνω απείθεια χωρίς να εμπίπτει σε έναν συγκεκριμένο κανόνα της έννομη τάξης;

Τελικά, ο εννοιολογικός περιληπτικός αποκλεισμός της έννομης τάξης μέσα στον ορισμό της δημόσιας τάξης μεταβολίζει, εν είδει αναγκαίας ανταλλαγής, τον δικαιοκ του ιδιισμό εντός του ΠΚ (και εν γένει εντός του Ποινικού Δικαίου), αφού μετατρέπεται από εννοιολογικός σε ποινικός περιληπτικός αποκλεισμός του έννομου με πραγματικά αποτελέσματα. Ο ορισμός του αγαθού 'δημόσια τάξη', όχι μόνο ως έννομου αλλά και ως αυτοτελούς, οφείλει και χρειάζεται αυτοτελή παραδείγματα, τα οποία μέσα στην ανάγκη της αυτοτέλειάς τους μετασηματίζονται ως εξαιρετικά. Ή και αντίστροφα, τα εξαιρετικά παραδείγματα χρειάζονται έναν εξαιρετικά αυτοτελή όρο, που εκ πρώτης δεν αποτελεί παράδειγμα (της έννομης τάξης). Όπως το τοποθετεί ο Agamben, «το ανήκειν σε μια τάξη μπορεί να αποδειχθεί μόνο από ένα παράδειγμα, δηλαδή έξω από εκείνη, έτσι και το μη ανήκειν μπορεί να αποδειχθεί μόνο στο εσωτερικό της, δηλαδή με μια εξαίρεση»³¹.

Το ενδιαφέρον είναι ότι το 'έννομο', 'αυτοτελές' 'αγαθό' 'δημόσια τάξη' συγχωνεύει και το παράδειγμα και την εξαίρεση με αποτέλεσμα να μην μπορούν να διακριθούν το ένα από το άλλο. Η συγχώνευση αυτή είναι το αποτέλεσμα της σχέσης

³¹ Agamben, 2005, σελ. 47

αδιακρισίας μεταξύ έννομης και δημόσια τάξης. Το ‘αγαθό’ ‘δημόσια τάξη’ είναι ένα εξαιρετικό (εξ ορισμού) παράδειγμα (εκ των υστέρων) της έννομης τάξης, που για να γίνει παράδειγμα χρησιμοποιεί εξαιρετικά παραδείγματα. Η ‘δημόσια τάξη’ είναι μια παραδειγματική εξαίρεση, ενώ παράλληλα είναι και ένα εξαιρετικό παράδειγμα. Και δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι οι προσβολές αυτού του αγαθού λογίζονται ως εξαιρετικά εγκλήματα που τιμωρούνται παραδειγματικά ή παραδειγματικές προσβολές που εξαιρούνται από τον κανόνα και την αξία που τις γέννησε ως προσβολές.

Το ‘αγαθό’ ‘δημόσια τάξη’ στοιχειοθετεί και συμβολίζει τον γυμνό από το δίκαιο κανόνα που λειτουργεί ως εξαίρεση και παράδειγμα μαζί. Η συγχώνευση αυτή του επιτρέπει να υπάρχει ως κανονικός (όχι εξαιρετικός), μόνιμος κανόνας μέσα στην καρδιά του δικαίου χωρίς να χρειάζεται να προφέρει το σύνταγμα ‘εξαίρεση’, παρότι μπορεί να το χρησιμοποιήσει ως παράδειγμά του για να τον καταδείξει. Ο όρος ‘δημόσια τάξη’ δεν εκφράζει, τόσο με την ένταξή του στο ειδικό μέρος του ΠΚ όσο και με τη δημιουργία του ίδιου του δικαίου του, τίποτα το έκτακτο, τίποτα το εξαιρετικό, παρά μόνο εντάσσει τις εξαιρετικές και έκτακτες καταστάσεις ως παραδείγματα ενός κανόνα που λειτουργεί και φέρει ποινικά αποτελέσματα, ανεξάρτητα από το αν υπάρχουν οι καταστάσεις αυτές.

Θα λέγαμε ότι το εν λόγω δίκαιο και ο όρος του δε απαντούν σε μια κάποια ομαλοποίηση αλλά στη μόνιμη και κανονική ομαλότητα μιας κατάστασης (ευταξία), που ενώ περισσεύει νοηματικά, ποινικά, δικαϊκά της έννομης τάξης δημιουργώντας ένα χώρο εκτός δικαίου, ταυτόχρονα δημιουργεί εκείνες τις πολύπλοκες νομικές σχέσεις που την κάνουν να έχει ισχύ δικαϊκού κανόνα χωρίς να απαιτείται τίποτα το έκτακτο, τίποτα το εξαιρετικό. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εξαίρεση είναι το παράδειγμα του γυμνού κανόνα.

Το σημαντικό είναι ότι, ενώ η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης που προβάλλεται και προφέρεται ως τέτοια στις γενικές διατάξεις του Συντάγματος, αυτό που ιχνογραφείται, σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι μια παράδοξη σχέση μεταξύ γενικού και ειδικού η οποία συνίσταται στο ότι το γενικό γίνεται παράδειγμα του ειδικού. Ή με άλλες λέξεις, ένας γενικός κανόνας, ήτοι η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, γίνεται το παράδειγμα ενός ειδικού κανόνα, ήτοι του κανόνα της δημόσιας τάξης. Σύμφωνα με το δίκαιο της δημόσιας τάξης, η εφαρμογή των κανόνων αφορά τρεις καταστάσεις οι οποίες διαβαθμίζονται ανάλογα με τον κίνδυνο ανατροπής της δημόσιας τάξης: «Α) Κατάσταση ομαλή, όταν ο κίνδυνος διατάραξης της δημόσιας τάξης είναι

συνηθισμένος, δηλ. μικρής έκτασης. Β) Κατάσταση έκτακτων περιστάσεων, δηλ. κινδύνου, ικανής έκτασης, εσωτερικού που μπορεί να αφορά τη δημόσια τάξη τόσο με την έννοια του πολιτεύματος ή του καθεστώτος, όσο και με την έννοια της θεραπείας άμεσων και έκτακτων κοινωνικών αναγκών (άρθρα 18 παρ. 3 και 48 παρ. 1, συντ.). Γ) Εμπόλεμη κατάσταση (εξωτερικού ή εμφυλίου πολέμου) ή προετοιμασία αντιμετώπισης τέτοιας κατάστασης (επιστράτευση), δηλ. κινδύνου μεγάλης έκτασης που αφορά την καθόλου δημόσια τάξη, δηλ. τη συνολική έννομη τάξη (άρθρα 18 παρ. 3 και 48 παρ. 1, συντ.)»³².

Αυτή η παράδοξη σχέση έχει προκύψει από τη συγχώνευση εξαίρεσης και παραδείγματος, αλλά το ενδιαφέρον είναι ότι αυτή η σχέση εκτός του ότι αντιστρέφει το γενικό και το ειδικό, εκτός του ότι αναστέλλει τη σχέση μεταξύ συντάγματος και ειδικού κανόνα, επιτρέπει στην κυρίαρχη εξαίρεση να λειτουργεί ως τέτοια σε καταστάσεις που δεν είναι ούτε έκτακτες ούτε εξαιρετικές. Αυτός είναι ο μηχανισμός δια του οποίου ο όρος 'δημόσια τάξη', ως ένας δικαίως εξαιρετικός όρος, εφαρμόζεται κυρίως στις κανονικές περιστάσεις του δημόσιου βίου χωρίς να λογίζεται ως εξαιρετικός. Επιπλέον, η νομική και ποινική θεώρηση τον έχει τοποθετήσει στο κέντρο της ως τον πιο κανονικό και από τους κανονικούς όρους. Η αντιστροφή γενικού και ειδικού είναι η απαγωγή του συνταγματικού δικαίου από την εξαίρεση που επάγεται στα βάραθρα της κυριαρχίας κατά Agamben. Και ο όρος 'δημόσια τάξη' αποτελεί το κατεξοχήν παράδειγμα της παραπάνω διαδρομής ή διαδικασίας.

Αυτή η διαδρομή μας πηγαίνει πίσω στα ίχνη της πορείας της απορίας μας, που είχαμε θέσει στην αρχή αυτής της εργασίας, διερωτώμενοι πως επιτυγχάνεται η σύνθεση ενός υποκειμένου και ενός αντικειμένου, θέτοντας ως απαραίτητη προϋπόθεση αυτής της σύνθεσης την έκταση του υποκειμένου που προϋποτίθεται της υποκειμενικής όψης στιγμής, δηλαδή της έννομης τάξης. Το υποκείμενο αυτό, ο νομοθέτης, που με την απόφασή του να κατάζει αυτά τα εγκλήματα και όχι κάποια άλλα ως εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης, έρχεται σε σύγκρουση με την ίδια του την υπόσταση. Η τυποποίηση εγκλημάτων που είναι ήδη τυποποιημένα ως προσβολές άλλων αγαθών, που ο ίδιος έχει ταξινομήσει, αλλά και η τυποποίηση πράξεων που δεν αποτελούν προσβολές άλλων αγαθών αλλά εξαιρούνται, εξ ορισμού του αγαθού, από την έννομη τάξη έρχεται σε αντίθεση: πρώτον, με τις προηγούμενες επιλογές του

³² Α. Ι. Τάχος, 1990, σελ. 24-25

αφού τις αναστέλλει, όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, και με την ταυτότητά του ως νομοθέτη, όσον αφορά τη δεύτερη περίπτωση.

Το συμπέρασμα δεν είναι φυσικά ότι ο νομοθέτης πάσχει από σχιζοφρένεια (εάν και, ψυχιατρικά μιλώντας, θα μπορούσε), αλλά ότι ο νομοθέτης μετατρέπεται σε εκθέτη (θέτω έξω από εμένα) της κυριαρχίας του νόμου, ο οποίος όμως έχει ανασταλεί μέσω των εξαιρετικών αποφάσεων του αφήνοντάς τον μόνο με την εκστατική συντροφιά της κυριαρχίας που μιλά τη γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο.

Έτσι στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε να δούμε ένα παράδειγμα ταξινόμησης πράξεων οι οποίες έχουν ποινή αλλά δεν έχουν νόμο. Ή με άλλα λόγια, θα προσπαθήσουμε να δούμε πως εφαρμόζεται και λειτουργεί ο ποινικός, περιληπτικός αποκλεισμός του έννομου αναφέροντας ένα έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης όπως στοιχειοθετείται μέσα από τον νόμο 3251/2004 για την τρομοκρατία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΟΙΝΗ ΧΩΡΙΣ ΝΟΜΟ: Ο ΝΟΜΟΣ 3251/2004

2.1

Η φράση ‘ποινή χωρίς νόμο’ δεν θα πρέπει να θεωρηθεί, σε ένα πρώτο επίπεδο, ως φράση κυριολεκτική. Κι αυτό γιατί ο νόμος υπάρχει, εν προκειμένω ο νόμος που αναλύουμε, αλλά οι ρυθμίσεις αυτού του νόμου, το αποτέλεσμα της νομοθέτησής του ακόμα κι η ίδια η νομοθέτηση του, εντοπίζεται πάνω σε ένα δικαυκό όριο. Για να εμφανίσουμε ένα ανάλογο όριο, αν όχι ταυτόσημο, θα διατυπώσουμε μια αυθαίρετη αλλά καθόλου τυχαία ερώτηση: Ένα δημοκρατικό δημοψήφισμα (εννοώντας ένα δημοκρατικό δημοψήφισμα που διεξάγεται εντός του δημοκρατικού πολιτεύματος) που οργανώνεται στη βάση του ερωτήματος εάν θα πρέπει ή όχι να υπάρχει δημοκρατία, είναι ένα δημοκρατικό δημοψήφισμα; Όποια και να’ ναι η απάντηση, τόσο αυτή όσο και η ίδια η διεξαγωγή αυτού του δημοψηφίσματος, τοποθετείται πάνω σε ένα όριο: το όριο της δημοκρατίας.

Κατ’ αναλογία εάν νομοθετηθεί ένας δικαυκός κανόνας ή ψηφιστεί ένας δικαυκός νόμος που αναστέλλει το δίκαιο δεν είναι απαραίτητα και ένας δικαυκός κανόνας ή νόμος. Ο νόμος 3251/2004 δημιουργεί σχέσεις αναστολής με το δίκαιο στο οποίο εντάσσεται. Το πρώτο μέρος του υπό ανάλυση νόμου, που θεσπίζει το

ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης ως μια δικαιοσύνη προσπάθεια αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, βγαίνει εκτός του ποινικού δικαίου διατηρώντας μια σχέση μ' αυτό. Η θέσπιση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης συνοδεύεται από την κατάργηση του διπλού αξιόποινου για 32 συγκεκριμένα εγκλήματα. Ας ξεκινήσουμε από το τι σημαίνει κατάργηση του διπλού αξιόποινου και μετά να προχωρήσουμε στην ανάλυση της φράσης '32 συγκεκριμένα εγκλήματα'.

Η αρχή του διπλού αξιόποινου³³ συνίσταται στο ότι ένα κράτος δεν έχει δικαίωμα σύλληψης, ανάκρισης και φυλάκισης ενός 'προσώπου', που έχει διαπράξει ένα έγκλημα σε ένα άλλο κράτος, από τη στιγμή που το αδίκημα που έχει τελέσει εκτός του κράτους δεν έχει τυποποιηθεί ως τέτοιο. Ο εν λόγω νόμος καταργεί αυτή την αρχή για '32 συγκεκριμένα εγκλήματα'.

Από το πρώτο μέρος του νόμου συλλέγουμε τρία ενδιαφέροντα στοιχεία. Πρώτον, η κατάργηση του διπλού αξιόποινου δημιουργεί κατά κυριολεξία ποινή χωρίς νόμο, αφού κάποιος μπορεί να συλληφθεί, να ανακριθεί και να φυλακιστεί για μια πράξη η οποία δεν αποτελεί έγκλημα ή παραβίαση κάποιου δικαιοσύνη κανόνα του κράτους στο οποίο συλλαμβάνεται. Δεύτερον, η έννοια που χρησιμοποιείται για να προσδώσει ταυτότητα/όνομα στην αφηρημένη οντότητα εις βάρος της οποίας μπορεί να εκδοθεί ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης είναι η έννοια του προσώπου (και όχι, για παράδειγμα, του πολίτη). Τρίτον, η κατάργηση του διπλού αξιόποινου στοιχειοθετείται με άμεσο σκοπό³⁴ την προστασία της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης, η οποία σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο της δημόσιας τάξης άλλοτε περιλαμβάνεται και άλλοτε αποτελεί μέρος της³⁵.

Τα τρία αυτά στοιχεία, ήδη από το πρώτο μέρος του εν λόγω νόμου, αρχίζουν να συλλαβίζουν μια περίεργη σχέση μεταξύ δημόσιας τάξης, προσώπου και ποινής χωρίς νόμο, την οποία και θα εξετάσουμε μέσα στους νομικούς καθορισμούς της κριτικά. Αυτό που οφείλουμε να κάνουμε στο σημείο αυτό είναι να εξετάσουμε πως σημασιοδοτείται η έννοια του 'προσώπου' στο πρώτο μέρος του νόμου. Αυτό που προκαλεί έκπληξη είναι ότι η έννοια του 'προσώπου' μένει ανεπανόρθωτα έξω από κάθε νομικό περιεχόμενο, αφού δεν κατονομάζεται αλλά ούτε και νοείται ως νομικό

³³ Για μια νομική ανάλυση του διπλού αξιόποινου βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2007, σελ. 153-195 και επίσης βλ. Μπελαντής, 2003, σελ. 281-295

³⁴ Βλ. Πρακτικά της Βουλής 22-6-2004, σελ. 1264 και επίσης βλ. Α. Παπαληγούρα, Το Ευρώενταλμα δε Θίγει τη Δημοκρατία, εφημερίδα 'Η Καθημερινή', σελ 10

³⁵ Στην εργασία αυτή δε θα εξετάσουμε τη σχέση μεταξύ ευρωπαϊκής και ελληνικής δημόσιας τάξης.

πρόσωπο, παρότι η ταυτότητά του αναδύεται μέσω δημόσιων εισαγγελικών και αστυνομικών εγγράφων³⁶.

2.2

Το αστικό δίκαιο προχωρεί σε μια σημαντική, για την εργασία μας, διάκριση η οποία αφορά τις κατηγοριοποιήσεις των νομικών προσώπων, δηλαδή εκείνων των 'οντοτήτων' που έχουν επενδυθεί με νομικά χαρακτηριστικά για να προσδιοριστεί και να ελεγχθεί το δίκαιο των 'ενεργειών' τους. Έτσι, υπάρχουν τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (πχ επιχειρήσεις, εταιρείες, κτλ.), τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (πχ πανεπιστήμια, κτλ.) και τα φυσικά πρόσωπα (μεμονωμένα άτομα πολίτες κάποιου κράτους). Η κατηγορία του 'φυσικού προσώπου' υπάρχει στη νομική επιστήμη για να δηλώσει³⁷ την ικανότητα που έχει κάθε άνθρωπος να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Υπό το καθεστώς των παραπάνω κατηγοριοποιήσεων του αστικού δικαίου, το 'φυσικό πρόσωπο' δεν είναι μια κατηγορία της φύσης αλλά μια κατηγορία της νομικής επιστήμης. Το 'φυσικό πρόσωπο' είναι μια νομική κατηγορία και ως τέτοια δεν παύει να αποτελεί ένα νομικό πρόσωπο. Η καλύτερα, μια κατηγορία νομικού προσώπου.

Στο σημείο που η κατάργηση του διπλού αξιόποινου αναφέρεται σε πράξεις μεμονωμένων προσώπων τότε η νομική κατηγορία στην οποία υπάγεται είναι το 'φυσικό πρόσωπο', κατηγορία νομικού προσώπου με υποχρεώσεις και δικαιώματα. Αλλά το ερώτημα που ανακύπτει είναι τι υποχρεώσεις και τι δικαιώματα μπορούν να υπάρξουν και να στοιχειοθετηθούν δικαίως, όταν ένα νομικό πρόσωπο εκζητείται από τις αρχές για μια πράξη η οποία μπορεί και να μην αποτελεί καν παραβίαση κάποιου κανόνα δικαίου, δίκαιο σύμφωνα με το οποίο διατάσσεται η σύλληψη, η ανάκριση και η φυλάκισή του.

Ακριβώς αυτό το ερώτημα απαντά και η 'νομική' κατηγοριοποίηση του εκζητουμένου ως 'προσώπου'. Σε ολόκληρο το μέρος του νόμου που αφορά τη κατάργηση του διπλού αξιόποινου, το πρόσωπο του εκζητουμένου δεν ονομάζεται ή δεν νοείται ως φυσικό ή νομικό πρόσωπο ούτε δημόσιου, ούτε ιδιωτικού, ούτε κανενός δικαίου. Το πρόσωπο του εκζητουμένου είναι ένα γυμνό πρόσωπο, καθώς η σεσημασμένη ύπαρξή του μπορεί να είναι δεμένη με μια εξωδικαστική ποινή. Το

³⁶ Βλ. Άρθρο 2 του υπό ανάλυση νόμου

³⁷ Π. Λαδάς, 2007

φυσικό πρόσωπο του εκζητουμένου αποσπάται από τη νομική του σημασία έχοντας ως άμεσο νομοθετικό αποτέλεσμα να μένει σκέτα 'πρόσωπο'. Εν ολίγοις, μια εισαγγελική και αστυνομική φωτογραφία (του).

Θα μπορούσε κάποιος δικαίως (δικαίως αν δεν έχει διαβάσει τον υπό ανάλυση νόμο) να αντιτείνει ότι η επιλογή του νομοθέτη με το να θέσει το αντικείμενο της εκζήτησης ως 'πρόσωπο' συμπεριλαμβάνει και τη νομική του υπόσταση, δηλαδή εννοείται ότι το πρόσωπο είναι ένα φυσικό πρόσωπο με τη νομική έννοια του όρου. Η απάντηση σ' αυτό το, υπό προϋποθέσεις, δίκαιο ερώτημα έχει δύο σκέλη. Πρώτον, αυτό που προσπαθούμε να πούμε είναι ότι αυτό που ενδεχομένως 'εννοείται' δεν μπορεί να εννοηθεί αφ' ης στιγμής που η κατάργηση του διττού αξιόποινου ανοίγει τη δυνατότητα δημιουργίας ποινής χωρίς νόμο. Το πρόσωπο, έτσι, δεν μπορεί να νοηθεί ως νομικό αφού το δίκαιο που το συγκροτεί έχει ανασταλεί.

Δεύτερον, στο άρθρο 41 του ίδιου νόμου δηλώνεται ρητά αυτό που σε όλα τα προηγούμενα άρθρα 'εννοείται'. Το άρθρο 41 (περί ευθύνης νομικών προσώπων) αναπαράγει τη νομική διάκριση μεταξύ νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου και φυσικού προσώπου. Σε αυτό το άρθρο, το μεμονωμένο πρόσωπο δηλώνεται ρητά ως 'φυσικό πρόσωπο' ενώ σε όλα τα προηγούμενα έμενε σκέτο 'πρόσωπο'. Η αντίφαση αυτή λύνεται με τη διαπίστωση ότι το άρθρο 41 δεν αναφέρεται στη κατάργηση του διπλού αξιόποινου αλλά στο άρθρο 40, που τροποποιεί το Στ' κεφάλαιο του ΠΚ που αφορά την εν Ελλάδι δημόσια τάξη: «Αν κάποια από τα εγκλήματα του άρθρου 40 του παρόντος τελέστηκε για λογαριασμό νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου με υπαιτιότητα οποιουδήποτε φυσικού προσώπου, που ενεργεί είτε ατομικά, είτε ως μέλος του οργάνου αυτού...τότε σε αυτό το νομικό πρόσωπο...επιβάλλονται οι εξής διοικητικές κυρώσεις...».

Συμπερασματικά, όσον αφορά το 'πρόσωπο' του εκζητουμένου μέσα από την κατάργηση του διπλού αξιόποινου, αυτό έχει εκπέσει τόσο της νομικής του σημασίας όσο και της ίδιας της 'φύσης' (με τη νομική έννοια του όρου). Το 'πρόσωπο' του εκζητουμένου δεν είναι ένα φυσικό πρόσωπο, αλλά ένα πρόσωπο με φυσικά χαρακτηριστικά που ζει εγκαταλελειμμένο στα διάκενα μιας τάξης, της τάξης τόσο του ποινικού δικαίου όσο και της δικαιοκτικής τάξης εν γένει. Θα μπορούσαμε, επομένως, να πούμε ότι το 'αντικείμενο' εκζήτησης, το 'πρόσωπο', κατασκευάζεται πάνω σε ένα κατώφλι αδιαφορίας μεταξύ φυσικής και δικαιοκτικής κατάστασης που είναι το θεμέλιο της κυρίαρχης εξουσίας. Θεμέλιο που εδραιώνεται και αποτυπώνεται στη «διατήρηση, από την πλευρά του κυρίαρχου, του δικαιώματός του να πράττει

ο,τιδήποτε απέναντι σε ο,τιδήποτε, το οποίο τώρα εμφανίζεται ως δικαίωμα επιβολής τιμωριών, ως δικαίωμα να τιμωρεί»³⁸.

Αυτό το δικαίωμα του κολασμού είναι το αποτύπωμα της κυρίαρχης εξαίρεσης, του ποινικού περιληπτικού αποκλεισμού του έννομου, το οποίο καθώς νομοθετείται μιλά τη γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο. Δηλαδή, μια γλώσσα η οποία έχει απεμπλακεί από τους 'φιλολογικούς' της κανόνες για να προστατευτεί τόσο η ίδια όσο και να προστατεύσει τους κανόνες της αναστέλλοντάς τους. Αλλιώς, αυτή η γλώσσα, όπως και κάθε γλώσσα, θα ήταν απλώς αδύνατη. Όπως το τοποθετεί ο Agamben: «Η γλώσσα είναι ο κυρίαρχος που, σε διαρκή κατάσταση εξαίρεσης, διακηρύττει πως δεν υφίσταται τίποτα εκτός γλώσσας, ότι βρίσκεται πάντοτε πέραν του εαυτού της...Αυτή εκφράζει το δεσμό του περιληπτικού αποκλεισμού, του αποκλεισμού που περικλείει, στον οποίο υπόκειται ένα πράγμα, επειδή ακριβώς βρίσκεται εντός της γλώσσας, επειδή κατονομάζεται. Υπό αυτή την έννοια, να λές είναι πάντοτε δικάζειν»³⁹.

Έτσι και στο δεσμό του ποινικού περιληπτικού αποκλεισμού του έννομου, υπόκειται ένα 'αντικείμενο' που η γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο το κατονομάζει σκέτα 'πρόσωπο', διεξάγοντας εκ των προτέρων τη δίκη του ακριβώς επειδή το κατονομάζει ως τέτοιο. Μια δίκη ή μια ταυτότητα που συγκροτείται και συλλέγεται από ένα κολάζ πάσης φύσεως δεδομένων του προσώπου⁴⁰. Το πρόσωπο και τα δεδομένα του είναι το δεδομένο αντικείμενο που υπόκειται και υπάγεται στη γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο. Ή αλλιώς, το 'αντικείμενο' εκζήτησης είναι ένα δεδομένο πρόσωπο που δεν μπορεί να υπαχθεί σε καμία νομική κατηγορία προσώπου, γιατί αυτά τα δεδομένα που το συγκροτούν βγαίνουν εκτός της έννομης υπόστασής του.

Το ότι τα δεδομένα αυτού του προσώπου βγαίνουν εκτός της έννομης υπόστασής του είναι εύκολο ναδειχθεί μέσα από την κατάργηση του διπλού αξιόποινου από το γεγονός και μόνο ότι το κατεξοχήν δεδομένο που το συγκροτεί ως πρόσωπο, ήτοι αξιόποινο πρόσωπο, έχει προκύψει από την αναστολή ή από τη δυνατότητα αναστολής της θεμελιώδους αρχής που διατυπώνεται στο άρθρο 7 του Συντάγματος 'nulla poena sine lege' (ουδεμία ποινή χωρίς νόμο).

Το ενδιαφέρον συμπέρασμα, που προκύπτει μέσα από το παράδειγμα του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, είναι ότι το 'αγαθό' 'δημόσια τάξη' ως αρχή

³⁸ Agamben, 2005, σελ. 172

³⁹ Ο.π, σελ 46

⁴⁰ Βλ. Άρθρο 2 παρ. ζ

νομιμοποίησης της ποινής χωρίς νόμο δημιουργεί την ύπαρξη μιας φιγούρας, ενός ‘αντικειμένου’ το οποίο δεν μπορεί να οριστεί στη βάση της νομικής κατηγορίας του προσώπου, δεν μπορεί να είναι ένα ‘φυσικό’ πρόσωπο με υποχρεώσεις και δικαιώματα. Αντίθετα, μπορεί να είναι ένα πρόσωπο συνδεδεμένο με το χρέος της ποινής του, του οποίου τα δικαιώματα επειδή δε μπορούν να λογιστούν ως τέτοια μεταφράζονται σε δεδομένα, σε πληροφορίες του προσώπου του. Η λέξη ‘δεδομένα’ και η λέξη ‘πληροφορία’ είναι η νέα ονομασία που αποδίδει η κυρίαρχη εξουσία στο σημαίνον δικαιώματα. Κι όταν λέμε δικαιώματα δεν εννοούμε μόνο τα νομικά δικαιώματα του εκζητουμένου, αλλά όλα τα δικαιώματά του που έχουν νομική υπόσταση, δηλαδή τα κατοχυρωμένα από το Σύνταγμα δικαιώματα στις διάφορες κατηγορίες τους (νομικά, πολιτικά, κοινωνικά, κτλ.).

Όντως, σύμφωνα με τη συζήτηση που έγινε στη Βουλή για τον εν λόγω νόμο⁴¹, η ιθαγένεια του εκζητουμένου (αν λόγου χάρη είναι έλληνας πολίτης) δεν αφορά τα δικαιώματά του ως πολίτη αλλά μετατοπίζεται στην κατηγορία της πληροφορίας. Το θρήσκευμα του εκζητουμένου δε λογίζεται ως δικαίωμα άσκησης της θρησκευτικής ελευθερίας αλλά ως πληροφορία. Το φρόνημα του εκζητουμένου δε λογίζεται ως πολιτικό δικαίωμα αλλά ως πληροφορία. Η άσκηση των δικαιωμάτων είναι ο κατεξοχήν τόπος από όπου η κυρίαρχη εξουσία αντλεί τις πληροφορίες της για να κατασκευάσει ένα πρόσωπο που κείται εκτός των ορίων της αρχής της γυμνής υποταγής αξιολογώντας το ως ‘επικίνδυνο’ για τη δημόσια τάξη πρόσωπο. Και δεν είναι καθόλου τυχαίο που η δημιουργία αυτής της φωτογραφικής φιγούρας που ζει μεταξύ νόμου και φύσης, η κατασκευή αυτού του έκνομου προσώπου, ακριβώς επειδή είναι έκνομο, ωθεί στην ανάγκη δημιουργίας θεσμών για να προστατεύσει τα δεδομένα του συμβάλλοντας έτσι σε έναν δικαίκο αναδιπλασιασμό που μιλά τη γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο: η προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴².

⁴¹ Πρακτικά της Βουλής, 22-6-04, σελ. 1292

⁴² Ο ιδρυτικός του θεσμού νόμος 2472/97 για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που παρέχει τον ορισμό των δεδομένων, στην ανάλυσή τους αναφέρεται σε δικαιώματα. Για παράδειγμα, το άρθρο 2 παρ. Β ορίζει τα ευαίσθητα δεδομένα ως «τα δεδομένα που αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και την ερωτική ζωή, στα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων». Βλέπουμε ότι τα δεδομένα αυτά αποτελούν κατοχυρωμένα από το

Το πρόβλημα είναι (και πρόκειται όντως για πραγματικό πρόβλημα) ότι, όπως αφήνουμε να εννοηθεί προς το παρόν, η κατασκευή αυτής της δεδομένης φιγούρας δεν αφορά μόνο το πρόσωπο του εκζητουμένου αλλά τα πρόσωπα γενικά. Η ανάδυση αυτής της φωτογραφικής κατασκευής διαχέεται στο σύμπαν της κοινωνικής δράσης για να χαρακτηρίσει και να προσδιορίσει ταυτότητες χρησιμοποιώντας έναν ακραίο και αυταρχικό νομιναλισμό που δένει τα δεδομένα με τα δικαιώματα, χωρίς η κυρίαρχη αστυνομική και εισαγγελική εξουσία να μπορεί να τα διακρίνει. Το ‘πρόσωπο’ του εκζητουμένου είναι ένα σημάδι, ένα παράδειγμα στοιχειοθέτησης αυτής της δεδομένης οντότητας που δεν μπορεί να καταταγεί, σαν άλλος στρατιώτης, σε καμία νομική κατηγορία. Είναι το πρόσωπο το οποίο εκφεύγει από τα πλαίσια κατάργησης του διττού αξιόποινου και αναδύεται κάτω από τα φλας της κυρίαρχης εξουσίας κάθε φορά που η άσκηση ενός δικαιώματος δύναται να λογιστεί ως αξιόποινο δεδομένο κατά της δημόσιας τάξης. Το συμπέρασμα μέσα από το παράδειγμα του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης παραμένει: το ‘έννομο’ ‘αγαθό’ ‘δημόσια τάξη’, ως αρχή νομιμοποίησης της ποινής χωρίς νόμο, μπορεί να αφορά μόνο τα γυμνά πρόσωπα. Το γυμνό πρόσωπο και τα δεδομένα που το συντηρούν και το κατασκευάζουν είναι ταυτόχρονα τόσο το αντικείμενο όσο και το εγγενές νομοθετικό αποτέλεσμα της αρχής νομιμοποίησης της γυμνής υποταγής.

Περνώντας στην εντελώς συνοπτική ανάλυση της φράσης ‘32 συγκεκριμένα εγκλήματα’ που καταγράφεται στη συζήτηση του νομοσχεδίου στη Βουλή⁴³ όσο και στον ίδιο το νόμο με την παραλλαγή 32 ‘αξιόποινες πράξεις’⁴⁴, διαπιστώνουμε ότι δεν είναι ούτε 32 ούτε συγκεκριμένες. Όσον αφορά την αριθμητική όψη των πράξεων αυτών αυτή δεν είναι ακριβής, γιατί δεν πρόκειται για 32 εγκλήματα ή αξιόποινες πράξεις αλλά για 32 κατηγορίες εγκλημάτων ή 32 κατηγορίες αξιόποινων πράξεων, οι οποίες μέσα στους ορισμούς τους περιέχουν, όχι μόνο πολύ περισσότερες αξιόποινες πράξεις, αλλά σχεδόν (χωρίς καμία αριθμητική υπερβολή) τα 2/3 του ποινικού κώδικα.

Όσον αφορά το επίθετο ‘συγκεκριμένες’ αυτό δε δηλώνει, επίσης, καμία ακρίβεια αφού τα ‘32 συγκεκριμένα εγκλήματα’ περιγράφονται μέσα στο νόμο με εντελώς γενικούς όρους, όπως τα εγκλήματα ‘διαφθοράς και δωροδοκίας’, τα εγκλήματα

Σύνταγμα δικαιώματα, τα οποία προστατεύονται αυτοτελώς. Και επομένως, μια επιπρόσθετη προστασία τους συμβάλλει στην αποκάλυψη του παραπάνω δικαιοκού αναδιπλασιασμού.

⁴³ Πρακτικά της Βουλής, 22-6-204, σελ 1232

⁴⁴ Άρθρο 10 παρ. 2

‘σχετικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές’, ‘απάτη’, ‘εκβίαση’, ‘βιασμός’, κτλ. Μάλιστα, σύμφωνα με την Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής ⁴⁵, στον κατάλογο για την κατάργηση του διπλού αξιόποινου υπάρχουν πράξεις που δε είναι καν σε αφηρημένο επίπεδο αξιόποινες στο ελληνικό δίκαιο, όπως ‘η λαθρεμπορία ορμονικών ουσιών και αυξητικών παραγόντων’, ‘εμπορία ορισμένων φυτικών ειδών’, ‘ξеноφοβία’, κ.α. Νομίζουμε ότι γίνεται σαφές το γεγονός ότι η ύπαρξη αυτού του καταλόγου εγκλημάτων έχει ως στόχο την αναίρεσή του ως καταλόγου. Δεν πρόκειται για έναν κατάλογο εγκλημάτων αλλά για έναν εγκληματικό κατάλογο, αφού η κατάρτισή του τον καταργεί ως τέτοιο.

Αυτό, όμως, που είναι σημαντικό είναι ότι τόσο ο κατ’ ευφημισμών κατάλογος όσο και η κατάργηση του διπλού αξιόποινου δημιουργείται με ρητό σκοπό την προστασία της δημόσιας τάξης της οποίας ο δικαιικός ορισμός είναι αδύνατος να οριοθετηθεί και, έτσι, επιτρέπει να λειτουργεί ως νομιμοποιητική χοάνη για κάθε κυρίαρχη εξαίρεση. Δηλαδή, τόσο η απόφαση κατάργησης του διπλού αξιόποινου όσο και η ταξινόμηση των εγκλημάτων που αφορούν αυτή την κατάργηση, επηρεάζεται καθοριστικά από την έννοια ‘δημόσια τάξη’, καθώς η επίκλησή της, εξ ορισμού, μπορεί να αφορά τα πάντα και να περιλαμβάνει ο,τιδήποτε, ακόμα και όσα ρητώς δεν ανήκουν σ’ αυτή. Έτσι, η επίκληση αυτού του όρου επηρεάζει και το υποκείμενο που την εκφέρει αφού είναι αδύνατον, ακόμα κι αν έχει την πρόθεση να το πράξει, να ταξινομήσει με την απαιτούμενη δικαιοϊκή ακρίβεια τόσο την ίδια όσο και τις προσβολές που την αφορούν. Εξ ου και εκτρέπεται σε ακατάσχετες νομικές γενικότητες που προσπαθούν να οριοθετήσουν το ακαθόριστο.

Η δημόσια τάξη, ως νομιμοποιητική αρχή της ποινής χωρίς νόμο, που ασκεί την κυριαρχία της πάνω σε αντικείμενα που λογίζονται ως πρόσωπα, απελευθερώνει μέσα από το ίδιο της το είναι μια νομική δύναμη η οποία έχει την ικανότητα, ή καλύτερα τη δικαιοϊκή δυνατότητα, να ταξινομεί το καθετί είτε ως προσβολή της είτε ως προστασία της. Αυτή η ταξινόμηση του παντός εννοείται κυριολεκτικά, ακριβώς γιατί ο όρος ‘δημόσια τάξη’ δύναται να ταξινομήσει υπό τη σκέπη του ακόμα και το αταξινομήτο. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η τρομοκρατική πράξη που τυποποιείται ως προσβολή του εν λόγω ‘αγαθού’ και αφορά το δεύτερο μέρος του υπό ανάλυση νόμου στο οποίο και θα εστιάσουμε.

⁴⁵ Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής, σελ. 5

2.3

Το δεύτερο μέρος του νόμου τροποποιεί έναν παλιότερο νόμο, τον 2928/2001 (γνωστό και ως τρομονόμο), προσθέτοντας στο Στ' κεφάλαιο του ΠΚ μια εξειδικευμένη παράγραφο η οποία αναφέρεται στην τυποποίηση του τρομοκρατικού εγκλήματος ως μεμονωμένης πράξης ενός προσώπου. Η τροποποίηση του νόμου 2928/2001 από το δεύτερο μέρος του υπό ανάλυση νόμου συνίσταται στο ότι ο νόμος του 2001 αναφερόταν αποκλειστικά στη σύσταση 'εγκληματικών οργανώσεων' και δεν περιελάμβανε τις μεμονωμένες πράξεις ενός προσώπου. Έτσι, η βασική καινοτομία του νόμου 3251/2004 είναι η εισαγωγή, για πρώτη φορά στο ελληνικό δίκαιο, της έννοιας της 'τρομοκρατικής πράξης' ως μεμονωμένης δράσης ενός προσώπου η οποία τιμωρείται ως προσβολή της δημόσιας τάξης.

Και το εύλογο ερώτημα που ανακύπτει είναι ποιά πράξη θεωρείται τρομοκρατική; Ο νομοθέτης για να απαντήσει σ' αυτό το εύλογο και δίκαιο ερώτημα καταρτίζει έναν ευρύτατο κατάλογο εγκλημάτων, ο οποίος απαρτίζεται από εγκλήματα τα οποία έχουν τυποποιηθεί ως εγκλήματα από προσβολές άλλων αγαθών, για να δηλώσει στο άρθρο 40 του υπό ανάλυση νόμου ότι τρομοκρατική πράξη είναι η τέλεση ενός ή περισσοτέρων εγκλημάτων του καταλόγου που έχει καταρτίσει. Σ' αυτό τον κατάλογο περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, η 'ανθρωποκτονία με πρόθεση', η 'αρπαγή', η 'αρπαγή ανηλίκων', 'διακεκριμένη φθορά ξένης ιδιοκτησίας', 'εμπρησμός', 'πρόκληση ναυαγίου', 'διατάραξη της ασφάλειας των συγκοινωνιών', 'κοινώς επικίνδυνη βλάβη', κ.α. Μάλιστα επειδή τα εγκλήματα αυτά έχουν τυποποιηθεί ως τέτοια από προσβολές άλλων έννομων αγαθών, δίπλα σε κάθε έγκλημα υπάρχει και το άρθρο του ΠΚ από το οποίο υφαρπάζεται: π.χ 'έκρηξη (άρθρο 270)'.

Αυτό, όμως, που προκύπτει από το άρθρο 40 και μεταφέρεται αυτούσιο μέσα στο Στ' κεφάλαιο του ΠΚ (187Α), είναι ότι, για παράδειγμα, μια 'ανθρωποκτονία με πρόθεση' ή μια 'διακεκριμένη φθορά ξένης ιδιοκτησίας' μπορεί να μην είναι έγκλημα κατά της ζωής ή έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας αλλά τρομοκρατική πράξη. Και το δεύτερο δίκαιο ερώτημα που προκύπτει είναι πότε μπορεί να συμβεί αυτό, δηλαδή πότε και πώς μια δολοφονία μπορεί να μην είναι έγκλημα κατά της ζωής αλλά προσβολή της δημόσιας τάξης η οποία τυποποιείται ως τρομοκρατική;

Η προσβολή έννομων αγαθών από μεμονωμένα άτομα- μια πράξη ανθρωποκτονίας λόγω χάρη κατά του στρατιωτικού ακόλουθου ξένης πρεσβείας- ακόμα και αν γίνεται με σκοπό την ανατροπή της ισχύουσας κοινωνικοπολιτικής

τάξης δεν διαφοροποιείται αντικειμενικά από την ίδια την πράξη που μπορεί να τελείται στα πλαίσια μιας ληστείας.

Το κρίσιμο αντικειμενικό μέγεθος για το χαρακτηρισμό μιας πράξης ως εγκληματικής προκύπτει από τον ορισμό του έννομου αγαθού το οποίο υποτίθεται ότι προσβάλλει. Αλλά καθώς αυτό είναι αδύνατο, αφού η δημόσια τάξη ως 'έννομο' αγαθό' δεν μπορεί να οριστεί δικαιικά και νομικά, τότε πρέπει να βρεθεί εκείνο το διακριτικό στοιχείο που θα κάνει την πράξη, μέσα στην αντικειμενικότητά της, να αποκτήσει τον επιθετικό προσδιορισμό 'τρομοκρατική' διατηρώντας και συνάμα αναστέλλοντας το αντικειμενικό της στοιχείο: το έγκλημα κατά της ζωής είναι έγκλημα, όμως, όχι κατά της ζωής αλλά κατά της δημόσιας τάξης τυποποιημένο ως τρομοκρατικό.

Ποιό είναι αυτό το στοιχείο που πρέπει να απεγκλωβιστεί από την ίδια την αντικειμενικότητα της πράξης ώστε να την κατατάξει ως εγκληματική πράξη αφενός και ως εγκληματική πράξη κατά της δημόσιας τάξης αφετέρου; Στο σημείο που μιλάμε για πράξεις μεμονωμένων προσώπων και, επίσης, στο σημείο που η εγκληματική πράξη ως τέτοια δεν μπορεί να διαφοροποιηθεί αντικειμενικά για το αν είναι πράξη κατά της ζωής ή κατά της δημόσιας τάξης, τότε το δεύτερο στοιχείο της, ήτοι το υποκείμενο της πράξης, ανάγεται σε διακριτικό γνώρισμα της πράξης αυτής ως προσβολής του 'αγαθού' 'δημόσια τάξη'. Δηλαδή το υποκείμενο τέλεσης της πράξης και όχι η ίδια η πράξη είναι που διακρίνει ένα 'έγκλημα κατά της ζωής' από ένα 'έγκλημα κατά της δημόσιας τάξης', δημιουργώντας έτσι συνθήκες δικαιικής δυνατότητας ποινής χωρίς νόμο. Κατ' αυτό τον τρόπο, εκτός από τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης γενικά 'ορίζονται' και τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης ειδικά. Η τρομοκρατική πράξη λογίζεται ως τέτοια με βάση το υποκείμενο της πράξης, δηλαδή με βάση την αξιολόγηση της ταυτότητας του υποτιθέμενου δράστη.

Κι ένα τελευταίο, επίσης δίκαιο ερώτημα: το υποκείμενο τέλεσης της πράξης που προσβάλλει το 'αγαθό' 'δημόσια τάξη' πώς διακρίνεται από το υποκείμενο τέλεσης της πράξης που προσβάλλει, για παράδειγμα, το αγαθό της ζωής; Ο Δουζίνας μιλώντας για τα υποκείμενα δικαίου εξετάζει τη διάκριση μεταξύ νομικού και πραγματικού προσώπου αναφέροντας, μεταξύ άλλων, τη διαφοροποίηση που υπάρχει στο ποινικό δίκαιο μεταξύ πρόθεσης και κινήτρου. «Το κίνητρο αναφέρεται στην ανάγκη, την επιθυμία, την επιδίωξη, στην ατομική και κοινωνική ιστορία, στις συνειδητές και ασυνειδητές παρορμήσεις για δράση. Με άλλα λόγια, σε ό,τι κάνει τους ανθρώπους πραγματικούς. Η πρόθεση, από την άλλη, είναι μια τεχνητή

κατασκευή αναφερόμενη στην υπαιτιότητα, ο καταλογισμός ευθύνης ανεξάρτητα από αιτίες ή κίνητρα για πράξη. Και όμως, η πρόθεση είναι η κύρια έννοια στο ποινικό δίκαιο, ενώ το κίνητρο δε λαμβάνεται καθόλου υπόψη για τον προσδιορισμό της ενοχής και συνεκτιμάται ως ένας περιφερειακός παράγοντας...»⁴⁶.

Η πρόθεση και το αντικείμενό της διαχωρίζει τα (ποινικά) υποκείμενα μεταξύ τους, αλλά στην προκειμένη περίπτωση η πρόθεση δεν μπορεί να συνδεθεί με την πράξη και μεταφέρεται στο ίδιο το πρόσωπο το οποίο δεν είναι πια υπαίτιο για κάποια πράξη του αλλά για το ίδιο του το πρόσωπο. Η διάκριση μεταξύ υποκειμένου τέλεσης πράξης π.χ κατά της ζωής και υποκειμένου τέλεσης πράξης κατά της δημόσιας τάξης είναι μια διάκριση μεταξύ υπαίτιου προσώπου και προσώπου υπαιτιότητας αντίστοιχα. Ενώ η υπαιτιότητα του ενός συνδέεται με το αντικείμενό της (υπαίτιο πρόσωπο), η υπαιτιότητα του δεύτερου οφείλει και αναγκάζεται να συνδεθεί μόνο με τα στοιχεία που το κατασκευάζουν ως πρόσωπο.

Από τη στιγμή όμως που η πρόθεση έχει αποσυνδεθεί από την πράξη του υποκειμένου κι έχει δεθεί με τα στοιχεία του προσώπου, τα στοιχεία αυτά γίνονται και τα κίνητρό του, δημιουργώντας μια ιριδίζουσα ακαθοριστία μεταξύ πρόθεσης και κινήτρου. Έτσι, τα στοιχεία του προσώπου «ιθαγένεια, φρονήματα, θρησκεία, κτλ.» μπορούν να λογιστούν ταυτόχρονα και ως πρόθεση και ως αιτία της προσβολής του ‘αγαθού’ ‘δημόσια τάξη’. Αλλά ο ποινικός κανόνας δεν κατασκευάζεται με όρους κινήτρου αλλά μόνο με όρους πρόθεσης με αποτέλεσμα η παραπάνω ακαθοριστία να του επιτρέπει να μεταφράζει κάθε κίνητρο του προσώπου ως πρόθεσή του απωθώντας τη σχέση ταυτότητας στην οποία έχουν περιέλθει. Εξ ου και τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης, νομικά μιλώντας, δεν είναι πολιτικά εγκλήματα αλλά εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου. Η αφαίρεση του πολιτικού χαρακτηρισμού τους είναι το αποτέλεσμα της κυρίαρχης απόφασης επί της απόσχισης του κινήτρου από το πρόσωπο της υπαιτιότητας.

Γι’ αυτό και το προτελευταίο άρθρο του νόμου (άρθρο 41), που αναφέραμε στις προηγούμενες σελίδες, αναπαράγει τη διάκριση του αστικού δικαίου μεταξύ φυσικού και νομικού προσώπου. Το κίνητρο αυτής της αναπαραγωγής είναι να απεμπολήσει κάθε δυνατότητα αναπαράστασης της αιτίας της πράξης, η οποία σερνόταν συγκατακλινή και διαπλεκόμενη με την πρόθεση σε όλο τον νόμο. Το άρθρο 41 δεν είναι τόσο η αναπαραγωγή της δικαιικής διάκρισης φυσικού και νομικού προσώπου

⁴⁶ Δουζίνας, 2006, σελ. 335

όσο η άχαρη εκδίωξη μιας οντότητας που δεν μπορεί να ανήκει σε κανένα γράμμα και πνεύμα του νόμου: το πραγματικό πρόσωπο. Η ποινική μεταφυσική δεν έχει τόπο για τους πραγματικούς ανθρώπους.

Επιπρόσθετα, αυτό που έχει αξία να αναφέρουμε στο σημείο αυτό είναι ότι ο νομοτεχνικός όρος ‘προσβολή’, ο οποίος συνοδεύει πάντα τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης (π.χ η τρομοκρατία είναι προσβολή της δημόσιας τάξης) μέσα στα πλαίσια του ποινικού δικαίου, έχει ένα εντελώς συγκεκριμένο περιεχόμενο: σημαίνει τόσο βλάβη όσο και διακινδύνευση του έννομου αγαθού. Υπό το καθεστώς του ορισμού αυτού μπορούν να τιμωρούνται πράξεις τόσο συγκεκριμένης όσο και δυνατής διακινδύνευσης του εν λόγω αγαθού⁴⁷. Επίσης, ο ‘κίνδυνος’ αποτελεί έναν επιπλέον τεχνικό όρο του ποινικού δικαίου που σημαίνει την «έναρξη μιας διαδικασίας η οποία οδηγεί αυτοδύναμα σε βλάβη του έννομου αγαθού»⁴⁸.

Έτσι, σύμφωνα με τα προηγούμενα, το πρόσωπο της υπαιτιότητας μπορεί και τυπικά να μην συνδεθεί καν με μια πράξη που υποτίθεται ότι έχει τελέσει αλλά να δεθεί ποινικά με μια πράξη που έχει την πρόθεση να κάνει σε ένα άδηλο μέλλον. Δεν υπάρχει καλύτερη στιγμή από εκείνη που προφέρεται η φράση ‘προσβολή της δημόσιας τάξης’, που να δηλώνει φωτογραφίζοντας το πρόσωπο της υπαιτιότητας, το οποίο και συνδέεται με ένα ακαθόριστο μέλλον. Η ‘προσβολή’ είναι η ντάμα της δημόσιας τάξης, που οργανώνει μια ποινική μεταφυσική, η οποία, εκτός από τόπο, δεν έχει χρόνο για τους πραγματικούς ανθρώπους.

Η ανάλυση αυτή θα έμενε ατελής εάν δεν αναφέραμε ότι οι προσβολές της δημόσιας τάξης, ακριβώς επειδή επισύρουν ποινή χωρίς νόμο, συνομολογούν ένα αυξημένο άδικο (η φράση είναι επιεικής) των προσβολών αυτών. Για παράδειγμα, το αποτέλεσμα του χαρακτηρισμού μιας πράξης ως τρομοκρατικής επιφέρει τις εξής, σύμφωνα με το νόμο 3251/2004, ποινικές συνέπειες τις οποίες αναφέρουμε επιγραμματικά: α) «τιμώρηση-με αυξημένη ποινή- και πράξεων προπαρασκευής ακόμα και αν το τρομοκρατικό έγκλημα δεν έχει τελεστεί» (άρθρο 187^Α παρ. 7 ΠΚ), β) «υπαγωγή στην αρμοδιότητα της Ευροπόλ», γ) «εφαρμογή διατάξεων για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης», δ) «εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων για όλα τα τρομοκρατικά εγκλήματα», ε) «αποκλεισμός των ενόρκων», στ) «σύντμηση

⁴⁷ Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2007, σελ. 133

⁴⁸ Ο.π και βλ. επίσης Συμεωνίδου-Καστανίδου (Ποιν. Δικ. 2001) σελ 618

της ποινικής διαδικασίας», ζ) «επιμήκυνση του χρόνου πραγματικής έκτισης της ισόβιας κάθειρξης» (άρθρο 187^A παρ. 1) κ.α.

2.4

Ως εδώ προσπαθήσαμε να ανιχνεύσουμε τον τρόπο και το είδος ‘ομιλίας’ ενός νόμου που αναφέρεται και στοιχειοθετεί κάποια από τα εγκλήματα που ανήκουν στις προσβολές της δημόσιας τάξης. Επιλέξαμε το παράδειγμα της τρομοκρατίας γιατί αυτό ανήκει σε μια από τις δύο κατηγορίες που είχαμε ταξινομήσει στις προηγούμενες σελίδες, δηλαδή στην κατηγορία εκείνη που οργανώνεται ποινικά μέσα από εγκλήματα, τα οποία είναι ήδη τυποποιημένα ως τέτοια από προσβολές ή παραβιάσεις άλλων έννομων, αυτοτελών αγαθών. Η επιλογή μελέτης ενός παραδείγματος, που ανήκει σ’ αυτή την κατηγορία, έγινε με γνώμονα την αντίληψη ότι αυτή η κατηγορία εγκλημάτων προσφέρει μια πιο γόνιμη ανάλυση για τη κατάδειξη της ποινής χωρίς νόμο, μιας και η άλλη κατηγορία εγκλημάτων κατά της δημόσιας τάξης, ήτοι η κατηγορία που περιλαμβάνει εγκλήματα που δεν τυποποιούνται ως τέτοια από κανένα άλλο αγαθό, παρασύρεται αυτόματα από τον ορισμό της δημόσιας τάξης με αποτέλεσμα η ποινή τους να μην μπορεί να σταθεί εντός της έννομης τάξης: π.χ «όποιος δημόσια με οποιονδήποτε τρόπο προκαλεί η διεγείρει σε απείθεια κατά των νόμων...» (άρθρο 183 του ΠΚ) ή «διατάραξη της κοινής ειρήνης» (άρθρο 189 του ΠΚ).

Έτσι, προσπαθήσαμε μέσα από το νόμο 3251/2004, που αναφέρεται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, να βολιδοσκοπήσουμε αυτό που προηγούμενα μας είχε προκύψει ως συμπέρασμα ανάλυσης του ‘έννομου’ όρου ‘δημόσια τάξη’, το οποίο και συνίσταται στο ότι ο εν λόγω όρος αποτελεί την αρχή νομιμοποίησης της ποινής χωρίς νόμο. Καθώς όμως ιχνογραφήσαμε, εντός του παραδείγματος, την ποινή αυτή ανακαλύπταμε, εξ ανάγκης⁴⁹, ταυτόχρονα και το αντικείμενό της. Αυτό το ‘αντικείμενο’ δεν ήταν ή δεν είναι, ως δικαιικά θα όφειλε, η πράξη αλλά ο ίδιος ο υποτιθέμενος φορέας της, που η γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο το κατονομάζει πρόσωπο.

Το πρόσωπο αυτό δεν είναι ακριβώς μια αφηρημένη οντότητα, αλλά μια δεδομένη οντότητα, για το λόγο ότι αυτή ορθώνεται στο μάτι της κυρίαρχης εξουσίας μέσα από τα δεδομένα της. Είδαμε ότι τα δεδομένα αυτά είναι στην ανάλυσή τους

⁴⁹ Εξ ανάγκης γιατί η κατεξοχήν μορφή της ποινής χωρίς νόμο είναι και το αντικείμενό της

δικαιώματα που λογίζονται ως δεδομένα. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι τα δεδομένα αυτά, εκτός από τόπο άντλησης πληροφοριών, δύναται να λογιστούν και ως πρόθεση. Τα δεδομένα του προσώπου λανθάνουν την πρόθεσή του.

Έτσι, ο όρος ‘δημόσια τάξη’ λογίζεται νομικά ως αγαθό του οποίου η προσβολή παράγει ποινή τιμωρούσα την υπαιτιότητα του προσώπου. Αυτό είναι το ποινικό και νομικό τρικ που οργανώνεται μέσα από τον ταχυδακτυλουργικό όρο ‘δημόσια τάξη’, καθώς η ‘πράξη’ ‘προσβολής’ του εν λόγω αγαθού δεν τιμωρείται για την πρόθεσή της αλλά για τα δεδομένα που δύναται να λογιστούν ως πρόθεση, παρασύροντας και την έννοια της προσβολής. Τα δεδομένα του προσώπου είναι και η πρόθεση και η προσβολή του εν λόγω αγαθού για τον απλούστατο λόγο ότι και οι δυο νομικές έννοιες μπορούν να στοιχειοθετηθούν από αυτά. Συνεπώς, τα δεδομένα του ‘προσώπου’ γίνεται να υπάρξουν και ως δεδομένα που προσβάλλουν ή δύναται να προσβάλλουν (το ‘αγαθό’).

Το συμπέρασμα είναι ότι το ‘έννομο’ ‘αγαθό’ ‘δημόσια τάξη’ μέσα στην δικαιοκή καθολικότητά του οφείλει στον εαυτό του να ‘ενδιαφέρεται’ μόνο για τα προσωπικά δεδομένα. Το πρόσωπο λογιζόμενο ως σύνολο δεδομένων είναι το μόνιμο και μόνο αντικείμενο του εν λόγω όρου. Και ως αντικείμενο, το πρόσωπο, αποτελεί και την ‘τροφή’ της δημόσιας τάξης, αφού αυτό και μόνο αυτό είναι ικανό να την διακρίνει από την έννομη τάξη και, επομένως, να της επιτρέπει να ζει μέσα στην καρδιά ενός κώδικα και ενός δικαίου.

Ο υπό ανάλυση όρος δεν ανακτά κανένα πλήρες και κανένα δικαιοκό νόημα από κανένα τρισυπόστατο, αλλά εμπεριέχεται σ’ ένα αναγκαίο και αναγκαστικό γι’ αυτόν τρίπτυχο: (δημόσια) τάξη- πρόσωπο- ποινή χωρίς νόμο. Και η ανάλυσή του δε μπορεί να ανήκει, εξ ορισμού του, σε καμία νομική και δικαιοκή εργασία, αλλά χρειάζεται να τοποθετηθεί στο κέντρο εκείνων των αναλύσεων που ασχολούνται με το νόημα. Το πρόβλημα του όρου ‘δημόσια τάξη’ είναι ένα πολιτικό πρόβλημα σε επίπεδο νοήματος. Στη λειτουργία αυτού του νοήματος θα προσπαθήσουμε να εστιάσουμε παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ

3.1

Ο Karl Engisch⁵⁰ για να απαντήσει στην εσφαλμένη κατ' αυτόν άποψη εκείνου του νομικού ρεύματος, που πρεσβεύει και υποστηρίζει ότι η εφαρμογή του δικαίου μπορεί να λειτουργεί σαν ένα αυτόματο μηχάνημα το οποίο βασίζεται σε κανόνες απόλυτης σαφήνειας και μονοσημαντότητας, αντιπαραθέτει, εντοπίζοντας μέσα στο δίκαιο, τις αόριστες και αξιολογικές έννοιες. Η 'αόριστη έννοια' κατά τον Engisch είναι «μια έννοια της οποίας το περιεχόμενο και η έκταση είναι σε μεγάλο βαθμό αβέβια»⁵¹. Εκείνες οι έννοιες που είναι αόριστες και για να πληρωθούν νοηματικά χρησιμοποιούν αξίες ονομάζονται από τον Engisch 'αξιολογικές έννοιες'. Αλλά καθώς οι αξιολογικές έννοιες προϋποθέτουν μια αξιολόγηση, προϋποθέτουν και το υποκείμενο που αξιολογεί, ήτοι τον εφαρμοστή του δικαίου στον οποίο και παραδίδεται η ερμηνεία του περιεχομένου της έννοιας. Έτσι, ο Engisch αναγκάζεται να ονομάσει τις αξιολογικές έννοιες 'διακριτικής ευχέρειας'. Αυτές οι έννοιες υπάγονται στην διακριτική ευχέρεια του δικαστή: «τί άλλο σημαίνει και η διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου και η διακριτική ευχέρεια της διοικήσεως παρά την προσωπική γνώμη του δικαστή ή του διοικητικού υπαλλήλου;»⁵².

Συνεπώς, οι έννοιες διακριτικής ευχέρειας είναι εκείνες οι αόριστες έννοιες που για να οριστούν χρησιμοποιούν αξιολογικά στοιχεία και, επομένως, η νοηματική πλήρωσή τους έρχεται από την υποκειμενική απόφαση του εφαρμοστή δικαίου. Ή, με άλλα λόγια, οι έννοιες αυτές, ακριβώς επειδή είναι αόριστες αξιολογικές έννοιες και δεν μπορούν να οριστούν με την απαιτούμενη δικαιοτική ακρίβεια από το νομοθέτη, αυτός αναγκάζεται να μεταφέρει την απαίτηση αυτή χορηγώντας ένα περιθώριο επιλογών στον εφαρμοστή του δικαίου.

Τα περιθώρια αυτά, πάντα κατά τον Engisch, ενώ τείνουν σε μια «εξωτερική δυνατότητα επιλογής», δηλαδή σε μια εκτός νομικού γράμματος απόφασης, αφού αυτή εδράζεται σε μια υποκειμενική αξιολόγηση της περίπτωσης εφαρμογής της, ταυτόχρονα είναι «δεσμευμένες σε νομικά όρια, και η εξέταση των ορίων τούτων δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ερμηνεία του νόμου»⁵³. Δηλαδή, αυτό το φάσμα ή το περιθώριο επιλογής του δικαστή, χορηγούμενο από την αδυναμία του νομοθέτη να ορίσει το αόριστο, δεν συνιστά ένα αυθαίρετο φάσμα ή ένα απόλυτο περιθώριο, αλλά

⁵⁰ K. Engisch, 1986

⁵¹ Ο.π, σελ 133

⁵² Ο.π, σελ 137

⁵³ Ο.π, σελ. 151

έχει νομικούς περιορισμούς που συνάγονται από τις ερμηνείες που παράγονται από το πνεύμα του νόμου.

Το πρόβλημα είναι ότι ο θεωρητικός νομικός πάνω στην ανάγκη του να αποθεμελιώσει την πίστη του νομικού θετικισμού στην αντικειμενικότητα του γράμματος του νόμου, εντοπίζοντας τις κατηγορίες αόριστων, αξιολογικών εννοιών και υπερτονίζοντας την υποκειμενική ερμηνεία του γράμματος του νόμου με ρομαντικό σκοπό τη διασφάλιση ενός 'δικαιότερου' δικαίου, θεμελιώνει αυτό που το γράμμα του νόμου ούτως ή άλλως χρειάζεται για να λογιστεί ως περισσότερο αντικειμενικό: την εξαίρεση ως θετική για το δίκαιο και εγγενής στο δίκαιο πρακτική.

Ενώ το γράμμα του νόμου μπορεί να περιλάβει την εξαίρεση ως ρητή εξαίρεση, δηλαδή ως κανόνα (π.χ όποιος δημιουργεί γενική απείθεια κατά των νόμων τιμωρείται...εξαιρούνται εκείνες οι πράξεις που έχουν σκοπό...), η αξιολογική ερμηνεία που παράγεται στηριζόμενη στο πνεύμα του νόμου χρειάζεται την εξαίρεση ως υποκειμενική πρακτική. Ενώ το γράμμα του νόμου προσπαθεί να κανονίσει μονοσήμαντα και αντικειμενικά, το πνεύμα του νόμου κανονίζει εξαιρετικά και υποκειμενικά. Αλλά το γράμμα και το πνεύμα του νόμου δεν είναι δυο αντίθετες διαδικασίες κανονικοποίησης. Είναι δύο αντίστροφες, αλληλοσυμπληρούμενες διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για να εντάξουν τη ζωή στο δίκαιο.

Όταν το γράμμα του νόμου αδυνατεί να περιλάβει το ασύντακτο κενό της πραγματικότητας, η απόφαση σύμφωνα με το πνεύμα του νόμου, ήτοι η υποκειμενική ερμηνεία του δικαίου υπαλλήλου, επιστρατεύεται για να προσδώσει στο, αναπάντεχο για το δίκαιο, γεγονός νομικό περιεχόμενο. Τόσο το γράμμα του νόμου ως μονοσήμαντος, μονολιθικός κανόνας, που παράγεται μέσω μιας 'αντικειμενικής' πρακτικής, της πρακτικής του νομοθέτη, όσο και το πνεύμα του νομού ως δυνατότητα εξαίρεσης του γράμματος του νόμου, που παράγεται μέσω μιας υποκειμενικής πρακτικής, της πρακτικής του δικαστή ή του νομικού, έχουν ως στόχο την κανονικοποίηση της ζωής. Η ζωή είναι το σημείο τομής μεταξύ γράμματος και πνεύματος του νόμου: εκεί που το γράμμα του νόμου δεν μπορεί να φτάσει για να την εντάξει μονομιάς μέσα του, το πνεύμα του νόμου κάνει την εμφάνισή του χρησιμοποιώντας την εξαίρεση ως υποκειμενική πρακτική του. Γι' αυτό και η απόφαση, σύμφωνα με το πνεύμα του νόμου, πολλές φορές γίνεται ή τείνει να γίνει το γράμμα του. Σκοπός του πνεύματος είναι η κυριαρχία του γράμματος.

Το πνεύμα του νόμου είναι η σημασιολογική αναστολή του γράμματός του και το γράμμα του νόμου είναι ένα παράδειγμα του πνεύματός του. Αυτή η

αλληλοσυμπληρούμενη διαδικασία απόφασης είναι ο τρόπος με τον οποίο, ακόμα και η πιο απόκρυφη, για το δίκαιο, γωνιά της ζωής, μπορεί να αποκτήσει νομικό ενδιαφέρον και περιεχόμενο. Υπό αυτό το σκεπτικό, ο Engisch αναπαράγει αυτό που θέλει να αποθεμελιώσει, γιατί η πριμοδότηση του πνεύματος του νόμου δια της ερμηνείας δεν είναι τίποτε άλλο παρα η εξαίρεση του γράμματός του, το οποίο όχι μόνο διατηρείται σε ισχύ αλλά αυτή η πριμοδότηση τείνει να μετατρέψει κάθε πνεύμα σε γράμμα του νόμου μέσω της νομικής πρακτικής της εξαίρεσης. Η πρακτική του πνεύματος του νόμου, ήτοι η εξαίρεση, απολιθώνεται ως ρητή εξαίρεση μέσα στο γράμμα του νόμου. Η εξαίρεση ως εξαίρεση είναι το απολίθωμα ενός πνεύματος, είναι αυτό που κάποτε εμφανίστηκε σύμφωνα με ένα πνεύμα και τώρα κείται απονεκρωμένο πάνω σε ένα γράμμα περιμένοντας σιωπηλά τη στιγμή της επανάστασής του (με την ετυμολογική σημασία του όρου, επί+ ανά+ ίσταμαι).

Η κριτική αυτή στη νομική σκέψη του Engisch μας ωθεί στην διαπίστωση τριών συμπερασμάτων. Πρώτον, ο εντοπισμός μιας πληθώρας αόριστων εννοιών μέσα στο δίκαιο ενεργοποιούν το πνεύμα του νόμου δια του οποίου αυτές οι έννοιες μπορούν να λειτουργήσουν νομικά μέσω των ερμηνειών τους, που παράγονται απ' αυτό. Δεύτερον, αυτές οι αόριστες έννοιες, ακριβώς επειδή είναι δικαιικά (και όχι δικαστικά) μη αποφασίσιμες, αιχμαλωτίζουν τη ζωή μέσα στο δίκαιο μέσω της πρακτικής της εξαίρεσης. Τρίτον, ως σύνθεση των άλλων δύο, το πνεύμα το νόμου, στο σημείο που οργανώνεται γύρω από ένα κώδικα αξιών και πεποιθήσεων, είναι η ιδεολογία του δικαίου για τη ζωή, μια ζωή που εγκαταλείπεται από τον νομο(θέτη) στο έλεος του πνεύματος του δικαστή.

Το ενδιαφέρον είναι ότι ο Engisch αναφέρει την έννοια 'δημόσια τάξη' ως ένα από τα κατεξοχήν παραδείγματα αόριστων εννοιών⁵⁴. Συνεπώς, σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση, η έννοια της 'δημόσιας τάξης' ως αόριστη μπορεί να λειτουργήσει δικαιικά μόνο μέσω ενός πνεύματος του νόμου, δηλαδή μόνο μέσω της πρακτικής της εξαίρεσης. Όμως, η δημόσια τάξη δεν είναι απλώς μια αόριστη έννοια, είναι μια έννοια της οποίας η αοριστία έχει προκύψει από τον περιληπτικό αποκλεισμό της έννομης τάξης. Έτσι, το πνεύμα, το οποίο ενεργοποιείται για να προσδώσει νόημα στον όρο, δεν είναι μόνο η αναστολή του γράμματος του νόμου, αλλά και η αναστολή του ίδιου του νόμου. Το πνεύμα του νόμου, σύμφωνα με το οποίο αποφασίζεται πότε και πως προσβάλλεται η δημόσια τάξη, μετατρέπεται σε

⁵⁴ Ο.π, σελ 139

πνεύμα της κυριαρχίας και η πρακτική του σε πρακτική της κυρίαρχης εξαίρεσης. Και καθώς το πνεύμα του νόμου χρησιμοποιείται για να υποτάξει τη ζωή στο δίκαιο, το πνεύμα της κυριαρχίας είναι η ιδεολογία της κυριαρχίας για τη ζωή.

Αλλά αυτή η ιδεολογία δεν είναι αφηρημένη ή αόριστη, όπως ο όρος που παράγει. Στο σημείο που η δημόσια τάξη ταυτίζεται με την υποταγή, τότε η υπό ανάλυση έννοια αυτό που μπορεί να (υπο)δηλώσει πραγματικά είναι η υποταγή της ζωής στην κυριαρχία. Τί άλλο μπορεί να αναπαριστά η εξωδικαική έννοια της εμπειρίας, στην οποία εκτρέπονται οι νομικοί για να ελέγξουν το αόριστο, παρά την ίδια τη ζωή. Ή καλύτερα, εφόσον πραγματευόμαστε τον όρο ‘δημόσια τάξη’, τη δημόσια τάξη της ζωής. Αυτό που πραγματικά τιμωρείται για λόγους προστασίας της δημόσιας τάξης είναι η ζωή που λογίζεται εκτός ή στο μεταίχμιο της τάξης, η άτακτη ζωή.

Και η ανάδυση των προσωπικών δεδομένων ως νομική κατηγορία, αυτή τη λειτουργία επιτελεί. Ακριβώς, γιατί τα δεδομένα του προσώπου δεν είναι παρά η οντολογική ή ιδεολογική κωδικοποίηση της ζωής από την κυρίαρχη εξουσία. Τα δεδομένα του προσώπου και, επομένως, το ίδιο το πρόσωπο είναι σύμβολα της ζωής του, του τρόπου ύπαρξής του που δύναται να βγει εκτός των ορίων της αρχής της γυμνής υποταγής. Με αυτά τα δεδομένα υπάρχει και ζει ως πρόσωπο. Το πρόσωπο για την κυρίαρχη εξουσία είναι ένα σύμβολο ζωής. Υπό αυτό το καθεστώς, και σύμφωνα με όσα προηγουμένως έχουμε αναφέρει, το πρόσωπο είναι το νέο νομικό, αστυνομικό και εν γένει δικαϊκό αποτύπωμα της ύπαρξης του homo sacer⁵⁵.

3.2

Κατά τον Levi-Strauss οι έννοιες manna και hau, όπως τις περισυλλέγει τόσο μέσα από τα κείμενα του Mauss όσο και μέσα από τις εθνογραφικές του έρευνες, δηλώνουν μια περίσσεια νοήματος. Τόσο το hau, που σημαίνει πνεύμα, όσο και το manna είναι έννοιες που παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά μιας απόκρυφης δύναμης, μιας μυστηριώδους ισχύος που χρησιμοποιείται πάνω σε πρόσωπα ή σε αντικείμενα που είναι συνδεδεμένα με πρόσωπα άλλοτε για να εξηγήσουν μια τιμωρία, άλλοτε για να υποχρεώσουν σε δωρική ανταπόδοση, άλλοτε για να ερμηνεύσουν μια αναπάντεχη αρρώστια ή γιατρεία.

⁵⁵ Η σημασία του homo sacer αναλύεται διεξοδικά στον Agamben, 2005

Κατά τον Levi-Strauss, αυτές οι έννοιες, τύπου *mana*, που είναι διασπαρμένες μέσα στα διασπαρμένα συμβολικά συστήματα, εκπροσωπούν το επιπολάζον (ή κυμαινόμενο) σημαίνον, ένα σημαίνον το οποίο διαθέτει ένα πλεόνασμα σημασίας και δεν μπορεί να σταθεροποιηθεί σε ένα μόνο σημαινόμενο. Τα σημαίνοντα αυτά παρεμβαίνουν για να εκφράσουν μια μη καθορισμένη αξία σημασίας, καθ' αυτή κενή νοήματος, άρα επιδεκτική οποιουδήποτε νοήματος. «Μοναδική επομένως λειτουργία τους είναι να καλύπτουν το κενό ανάμεσα στο σημαίνον και το σημαινόμενο ή ακριβέστερα να σημαίνουν το γεγονός ότι στην τάδε περίπτωση, στην τάδε περίπτωση ή στην τάδε από τις εκφάνσεις τους αναπτύσσεται μια σχέση αναντιστοιχίας μεταξύ σημαίνοντος και σημαινομένου εις βάρος της προγενέστερης σχέσης συμπληρωματικότητας»⁵⁶.

Αυτά τα κυμαινόμενα σημαίνοντα σηματοδοτούν το σημείο μηδέν κάθε συμβολικού συστήματος. Ένα σημείο δηλαδή που είναι ικανό να συμπεριλάβει τα πάντα και ταυτόχρονα τίποτα. Ένα σημείο πανταχού παρόν αλλά και εντοπισμένο. Ένα σημείο όριο κάθε πεπερασμένης σκέψης του οποίου η λειτουργία συνίσταται στο «να αντιπαρατίθεται στη σημασία απουσίας δίχως να εμπεριέχει από μόνη της καμιά ιδιαίτερη σημασία»⁵⁷.

Η έννοια της 'δημόσιας τάξης' είναι μια έννοια τύπου *mana* και η λειτουργία της είναι η λειτουργία ενός κυμαινόμενου σημαίνοντος. Στο δίκαιο της δημόσιας τάξης αναγνωρίζεται αυτή η μεταβλητότητα του όρου και μάλιστα δηλώνεται ρητά ως ένα από τα χαρακτηριστικά του δικαίου της: «Το ελληνικό δίκαιο της δημόσιας τάξης χαρακτηρίζεται από τα ακόλουθα γνωρίσματα: Α) Είναι σε αρκετή έκταση υπερεθνικό και διεθνές. Β) Είναι λόγω της φύσης του αρκετά μεταβλητό και εύπλαστο. Γ) Είναι εξαιρετικά εκτεταμένο, διότι αφορά την 'τάξη' όλων των νομικών σχέσεων και καταστάσεων μεταξύ προσώπων και μεταξύ τούτων και του κράτους. Δ) Είναι σε μεγάλη έκταση, λόγω της μεταβλητότητάς του, κανονιστικό δίκαιο. Ε) Είναι δίκαιο που πρέπει να ερμηνεύεται στενά, κατεξοχή, διότι αφενός η εφαρμογή του συνιστά, σε τελευταία ανάλυση, περιορισμό της ελευθερίας των προσώπων και αφετέρου συνδέεται με την επιβολή διοικητικών κυρώσεων...»⁵⁸.

⁵⁶ Εισαγωγή Levi-Strauss στο Mauss, 2004, σελ. 53

⁵⁷ Ο.π, σελ. 60

⁵⁸ Τάχος, 1990, σελ. 23-24

Ο Levi-Strauss αναφέρει ότι οι ιδέες τύπου *mana*, όσο κι αν ποικίλλουν μέσα στα διάφορα συμβολικά συστήματα, αν τις θεωρήσουμε στην πιο γενική τους λειτουργία, δεν εξαλείφονται και στο δικό μας τρόπο σκέψης και στη δική μας μορφή κοινωνίας, « μολονότι η επιστημονική γνώση είναι ικανή, αν όχι να τις αναστείλει, τουλάχιστον εν μέρει να τις ελέγξει»⁵⁹. Αυτό πράττει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η νομική επιστήμη: ελέγχει και αναστέλλει το επιπολάζον σημαίνον ‘δημόσια τάξη’. Το αναστέλλει δια του ορισμού του, αφού προσπαθεί να του αφαιρέσει την αοριστία του⁶⁰, και το ελέγχει δια του δικαίου του αναγνωρίζοντας αυτή τη μεταβλητότητα όχι τόσο ως προς το νόημά του αλλά ως προς το πεδίο εφαρμογής του που είναι βέβαια αποτέλεσμα της αδυνατότητας καθορισμού του δικαίου και νομικού νοήματός του. Αυτή η ταυτόχρονη διαδικασία αναστολής και ελέγχου χωροθετεί μια περιοχή, που ενώ περισεύει του δικαίου και επομένως βρίσκεται εκτός του, δημιουργεί συνθήκες και ικανότητα εφαρμογής του δικαίου (του). Αυτή η περιοχή είναι η περιοχή της δημόσιας τάξης, ως ένας πανταχού παρόν και εντοπισμένος χώρος.

Το σημαίνον ‘δημόσια τάξη’ είναι το σημείο μηδέν εκείνου του συμβολικού συστήματος που υποθάλλει τη γλώσσα της ποινής χωρίς νόμο. Είναι εκείνο το σημείο δια του οποίου δύναται να απελευθερωθεί μια νομική δύναμη η οποία είναι ικανή να έχει αντικείμενο αναφοράς της τα πάντα και τίποτα. Είναι εκείνο το σημείο το οποίο απεγκλωβίζει ένα πλεόνασμα σημασίας που μπορεί να κατανεμηθεί σε κάθε πράξη του (δημόσιου) βίου. Η δημόσια τάξη είναι το *mana* του ποινικού πολιτισμού.

Τρανή απόδειξη είναι ότι στον ΠΚ στο κεφάλαιο Στ’ περιλαμβάνονται σχεδόν τα 2/3 των πράξεων που επιδέχονται ποινικής μεταχείρισης. Όμως, το ακόμα πιο σημαντικό είναι ότι τόσο το κεφάλαιο του ΠΚ που προστατεύει το εν λόγω αγαθό όσο και οι νόμοι που δημιουργούνται για την αυξημένη προστασία του, δύναται να σημασιοδοτήσουν και πράξεις ως προσβολές της δημόσιας τάξης που, όχι μόνο δεν είναι τυποποιημένες ως εγκληματικές, αλλά αποτελούν και θεμελιώδη κεκτημένα από το (δημοκρατικό) σύνταγμα δικαιώματα. Για παράδειγμα, η άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων μπορεί να σημασιοδοτηθεί ως πράξη που προσβάλλει το ‘αγαθό’ ‘δημόσια τάξη’. Θυμίζουμε, απλώς, ότι όλες οι απεργίες που ορίζονται εισαγγελικά και δικαστικά ως «παράνομες και καταχρηστικές», κρίνονται ως τέτοιες

⁵⁹ Εισαγωγή Levi-Strauss στο Mauss, 2004, σελ. 59

⁶⁰ Βλ. κεφ. 1.2 της παρούσας εργασίας

στη βάση της νομικής και δικαιοκλής λογικής της προστασίας του ‘αγαθού’ ‘δημόσια τάξη’⁶¹.

Συνεπώς, αν θα έπρεπε να καταλήξουμε σε μια απάντηση του ερωτήματος «τι είναι η δημόσια τάξη τόσο ως δικαιοκός όρος όσο και ως έννομο αγαθό», θα υποστηρίζαμε ότι είναι ένα τίποτα που είναι ικανό να σημασιοδοτεί τα πάντα περιλαμβάνοντάς τα ως το συνεχώς και μονίμως διαφεύγον νόημά του. Αυτή η διολίσθηση του περιεχομένου της μέσα στο δίκαιο, αυτή η επάλληλη παρέλκυση από τον ίδιο της τον δικαιοκό εαυτό, αυτό το νοηματικό μηδέν που περικυκλώνει καθετί και νομιμοποιεί μέσα από το είναι του την εφαρμογή του, μας προτρέπει, ή καλύτερα, μας εκτρέπει στη διαπίστωση ότι: η δημόσια τάξη, απλώς, ~~είναι~~.

3.3

Σκοπίμως παραλείψαμε να αναφέρουμε ότι τα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης δεν τιτλοφορούνται ως ‘εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης’, αλλά το κεφάλαιο Στ’ του ΠΚ φέρει τον τίτλο ‘Επιβουλή της δημόσιας τάξης’. Η έννοια ‘επιβουλή’ νομοτεχνικά δηλώνει διακινδύνευση και προσβολή, όμως ο τίτλος παραμένει αμείλικτος ως προς τις νοηματικές συνδηλώσεις του. Η επιβουλή σύμφωνα με τα λεξικά της ελληνικής γλώσσας ⁶² έχει ως κύρια σημασία το ‘ύπουλο σχεδίασμα’. Μάλιστα, η ρίζα της λέξης ‘ύπουλος’ έχει αναφορά στην ιατρική και χρησιμοποιούταν για να δηλώσει εκείνες τις ασθένειες οι οποίες δε μπορούσαν να διαγνωσθούν με γυμνό μάτι (ύπουλος: υπό+ ουλή). Ύπουλη είναι μια νόσος της οποίας το μικρόβιο, που έχει ‘προσβάλλει’ τον οργανισμό, αναπτύσσεται ακάθεκτο χωρίς ο ίδιος να παρουσιάζει κάποιο σύμπτωμα.

Το ύπουλο σχεδίασμα της δημόσιας τάξης δημιουργεί συνθήκες προβληματοποίησης του όρου ‘δημόσια’, ακριβώς γιατί το ‘κρυφό’ γίνεται στοιχείο του δημόσιου και δη, απαραίτητο στοιχείο για την προστασία του εν λόγω αγαθού. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, η προστασία της δημόσιας τάξης απαιτεί σχέσεις θέασης. Έτσι, η έννοια ‘δημόσια’ μέσα από τον υπό ανάλυση τίτλο δεν μπορεί να εννοιολογηθεί και να εννοηθεί κυριολεκτικά (μπροστά σε κοινό ή πλήθος), αλλά δηλώνει τη γενικευμένη αναγκαιότητα και ικανότητα της εξουσίας να εμφιλοχωρεί

⁶¹ Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι η απεργία των εργαζομένων της ΔΕΗ τον Ιούλιο του 2008 η οποία κρίθηκε ως παράνομη και καταχρηστική για λόγους δημόσιας τάξης (παράνομη) και για λόγους δημόσιου συμφέροντος (καταχρηστική).

⁶² Λεξικό Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη

ως 'βλέμμα' στις πιο απόκρυφες γωνιές του βίου (δημόσιου, ιδιωτικού ή οποιοδήποτε άλλου). Άλλωστε, όσον αφορά το ιδιωτικό, στο δίκαιο της δημόσιας τάξης δηλώνεται ρητά ότι ως γενικευμένο κανονιστικό δίκαιο υπαγορεύει σχέσεις υπαλληλίας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου: «πραγματικά, η άσκηση δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ιδιωτικής τάξης δεν είναι ανέλεγκτη, διότι η ιδιωτική είναι υπάλληλη στη δημόσια τάξη. Διότι το δημόσιο συμφέρον υπέρκειται του ατομικού- ιδιωτικού»⁶³.

Συνεπώς, η προστασία της δημόσιας τάξης δεν είναι ακριβώς προστασία της δημόσιας τάξης αλλά διατήρηση και υπεράσπιση της ισχύουσας τάξης γενικά. Το ύπουλο σχέδιασμα της 'δημόσιας' τάξης μας παραπέμπει σε αναλύσεις που μελετούν τη νόσο ως μεταφορά. Η Σούζαν Σόντακ μελετώντας τον τρόπο αναπαράστασης άγνωστων, ως προς τη γιατρεία τους, ασθενειών διαπιστώνει ότι οι κρατούσες μεταφορές γι' αυτές «αντλούνται από τη γλώσσα των πολεμικών υποθέσεων...(αφού) κάθε γιατρός και κάθε ασθενής είναι εξοικειωμένος με μια στρατιωτική ορολογία». Σύμφωνα με την έρευνα της Σόντακ, τα καρκινικά κύτταρα 'εισβάλλουν', το σώμα έχει 'άμυνες', τα 'ύποπτα' κύτταρα 'ανασυντάσσονται' και οργανώνουν μια καινούργια 'επίθεση'. Η νόσος εικονογραφείται και προβάλλεται κυρίως ως στρατιωτική μεταφορά.

Η 'επιβουλή της δημόσιας τάξης' καταδεικνύει το αντίστροφο: η μη υποταγή προβάλλεται ως νόσος. Η γενική απείθεια είναι ύπουλη σαν τα 'καρκινικά κύτταρα' που δρουν κάτω από τις 'ουλές του σώματος' και είναι έτοιμα να οργανώσουν καινούργιες επιθέσεις. Και πρόκειται για ακριβή αντιστροφή, γιατί η δημόσια τάξη ως γυμνή υποταγή αποκτά στενές σχέσεις συγγένειας με τους κανόνες του στρατοπέδου.

Το στρατιωτικό δίκαιο εμπεριέχει ρητώς και ανεξαιρέτως έναν θεμελιώδη και συγκροτητικό γι' αυτό κανόνα: την υποταγή ως πειθαρχική υπακοή όχι σε κάποιο νόμο, αλλά σε κάποιον ιεραρχικά ανώτερο. Σύμφωνα με το στρατιωτικό ποινικό δίκαιο: «ενόψει της κεφαλαιώδους σημασίας την οποίαν έχει δια το στράτευμα η τήρησις της πειθαρχίας (εκδηλούμενη διά της υποταγής του κατώτερου προς τον ανώτερο), ευλόγως ο στρατιωτικός ποινικός κώδικας (ΣΠΚ), τιμωρεί αυστηρώς και ανεξαιρέτως κάθε παράβασιν της σχετικής υποχρεώσεως. Η ανυπακοή αποτελεί βασικό έγκλημα»⁶⁴. Η γυμνή υποταγή είναι ο κατεξοχήν κανόνας του στρατοπέδου. Επομένως, η αντιστροφή είναι απόλυτα συμμετρική: η νόσος εικονογραφείται με

⁶³ Τάχος, 1990, σελ. 17

⁶⁴ Κ. Βουγιούκας, 1985, σελ 48, βλ. επίσης άρθρο 70 (Η ανυπακοή γενικώς) ΣΠΚ

στρατιωτικούς όρους και η στρατιωτική απείθεια, ήτοι η ‘παραβίαση’ της γυμνής υποταγής, αναπαρίσταται με όρους νόσου. Ή αλλιώς, το ύπουλο είναι ύποπτο και το ύποπτο ύπουλο. Η μεταφορά όρων από το δίκαιο στην ιατρική και από την ιατρική στο δίκαιο είναι συνέπεια της εποπτείας του κοινού τους αντικειμένου, της ζωής. Η ζωή τόσο στο δίκαιο (της δημόσιας τάξης) όσο και στην ιατρική ‘κατατάσσεται’.

Στο σημείο αυτό απαιτείται ένα μικρό σχόλιο. Ο θεμελιώδης κανόνας του στρατιωτικού δικαίου (γυμνή υποταγή) δεν εντοπίζεται σε έναν άσχετο, άτοπο από το δίκαιο χώρο. Απλώς αυτό το δίκαιο είναι αυτονομημένο σε σχέση με τα δίκαια στα οποία υπάγονται πολίτες, πράγμα που του επιτρέπει να μετατρέπει τον γυμνό σε δικαϊκό κανόνα του στρατοπέδου. Συνεπώς, η απόφαση για την επιβολή μιας τιμωρίας που αφορά στην ανυπακοή δεν είναι μια αυθαίρετη απόφαση, αλλά μια απόφαση που εδράζεται στη λογική ενός διαφορετικού, από τα ‘κανονικά’ δίκαια, δικαίου. Το δίκαιο υφίσταται (στρατιωτικό δίκαιο), απλώς οι θέσεις των κανόνων αλλάζουν διάταξη μέσα σε συνθήκες απόλυτης, ως προς το σκοπό τους, διαύγειας και καθαρότητας. Στο στρατόπεδο δημόσιο και ιδιωτικό, κρυφό και ορατό είναι ένα. Στο στρατιωτικό δίκαιο δεν υπάρχει ο όρος ‘δημόσια τάξη’ αλλά μόνο οι έννοιες της τάξης και της πειθαρχίας, όχι, όμως, ως ειδικοί αλλά ως συγκροτητικοί για το στρατιωτικό δίκαιο γενικοί κανόνες.

Το στρατιωτικό δίκαιο είναι ο εγκιβωτισμός του πνεύματος του δικαίου μέσα στον κατεξοχήν τόπο της κυριαρχίας και το δίκαιο της δημόσιας τάξης είναι ο εγκιβωτισμός του πνεύματος της κυριαρχίας μέσα στον τόπο του δικαίου. Εξ ου και τα δύο παράγουν το ίδιο αποτέλεσμα: η γυμνή υποταγή αποτελεί τον θεμελιώδη κανόνα τους και η ανυπακοή ως ανυπακοή αποτελεί βασικό έγκλημα, δηλαδή ένα έγκλημα που τιμωρείται παραδειγματικά. Ο επιθετικός προσδιορισμός της τάξης ‘δημόσια’ είναι το άλλοθι της πολιτικής κυριαρχίας για τη δυνατότητα μετασχηματισμού του κοινωνικοπολιτικού χώρου σε χώρο στρατοπέδου το οποίο είναι εξοπλισμένο με ένα (ηλεκτρονικό ή μη) βλέμμα απαραίτητο για τη ‘διάγνωση’ του ύπουλα ύποπτου και του ύποπτα ύπουλου προσώπου.

Η ‘επιβουλή της δημόσιας τάξης’ είναι μια νομική κατασκευή η οποία αναπαριστά με μεγάλη σημασιολογική ακρίβεια ένα πανοπτικό στρατόπεδο. Το θέμα δεν είναι ούτε η έννομη τάξη ούτε η δημόσια τάξη, αλλά απλά η τάξη. Αυτό, όμως, μας ξαναγυρίζει στην αρχική μας υπόθεση για τον ορισμό της τάξης γενικά⁶⁵, ο

⁶⁵ Βλ. κεφάλαιο 1.1 της παρούσας εργασίας

οποίος οργάνωσε και τον προσδιορισμό του ‘έννομου’ ‘αγαθού’ ‘δημόσια τάξη’. Η διάκριση ενός υποκειμένου και ενός αντικειμένου των οποίων η σύνθεση παράγει ευταξία, ειρήνη, ησυχία, ηρεμία ή νιρβάνα ρηματοποιείται τώρα μέσα από το στοιχείο που συνεχώς υποδηλώνεται τόσο από τις συζητήσεις των νομικών όσο και μέσα στο δίκαιο της ‘δημόσιας’ τάξης. Η σύνθεση υποκειμένου και αντικειμένου επιτυγχάνεται διαμέσω σχέσεων θέασης. Αυτή ακριβώς είναι και η λειτουργία του πανοπτικού. «Το Πανοπτικόν είναι μια μηχανή διαχωρισμού του ζεύγματος ‘βλέπω-με βλέπουν’: στο περιφερειακό κυκλικό οικοδόμημα είναι κανείς απόλυτα ορατός, χωρίς ποτέ ο ίδιος να βλέπει. Από τον κεντρικό πύργο βλέπει κανείς τα πάντα χωρίς ποτέ να τον βλέπουν»⁶⁶.

Το πανοπτικό συνίσταται στο ότι τα ‘αντικείμενα’ είναι προσιτά μόνο με βάση την ορατή εμπειρική τους, δηλαδή μόνο στο βαθμό που υφίστανται αποκλειστικά ως αντικείμενα συνεχούς παρακολούθησης στο δεδομένο χώρο του πανοπτικού. Έτσι, κάτω από την διαρκή επίβλεψη αυτού του αόρατου προελεύσεως βλέμματος τείνουν να εσωτερικεύουν αυτό το βλέμμα μετατρέπόμενα έτσι σε επιτηρητές, δηλαδή σε υποκείμενα και αντικείμενα ταυτόχρονα του εαυτού τους. Αυτή ακριβώς είναι η διαδικασία ‘σύνθεσης’ ενός υποκειμένου και του αντικειμένου του δια της οποίας παράγεται η ευταξία. Το υποκείμενο βγαίνει εκτός του (‘βλέπει’ τον εαυτό του) για να επιτηρηθεί. Ή αλλιώς, το υποκείμενο θέτει ως αντικείμενο επιτήρησης και πειθαρχίας τον ίδιο του τον εαυτό. Η τάξη της υποταγής είναι η τάξη της υπο-κειμενοποίησής του σε ένα δεδομένο χώρο στον οποίο ζει ως δεδομένο πρόσωπο.

Ο Δοξιάδης μελετώντας την αναπαράσταση και την εξουσία μέσα από το σχεδιάγραμμα του Bentham γράφει: «Το γεγονός ότι εδώ η αναπαράσταση αναπαρίσταται πρωθύστερα- δηλαδή προκαθορίζεται- ως απλή σχέση θέασης μεταξύ του οποιουδήποτε υποκειμένου, αλλά μόνο υποκειμένου, και του οποιουδήποτε αντικειμένου, αλλά μόνο αντικειμένου, έχει ως συνέπεια το ότι δεν της απομένει τίποτε άλλο να κάνει εκτός από αυτό: να λειτουργήσει ως μια διάταξη σχέσεων στην οποία η μόνη πιθανή σχέση θα είναι ο απόλυτος διαχωρισμός μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου»⁶⁷. Ο ορισμός της τάξης μέσα από την διάκριση ενός υποκειμένου και ενός αντικειμένου όχι μόνο επιβάλλει τη σύνθεση τους δια των πανοπτικών

⁶⁶ Μ. Φουκώ, 1989, σελ. 267

⁶⁷ Κ. Δοξιάδης, 1992, σελ. 160

σχέσεων θέασης, αλλά ανακύπτει από αυτές ως η νομική έκφανση, αυτού που ο Foucault ονομάζει, ‘αναλυτική της περατότητας’.

Η αναλυτική της περατότητας είναι η διάκριση υποκειμένου και αντικειμένου με βάση, όπως είπαμε, την ορατή εμπειρική τους μέσα σ’ ένα δεδομένο χώρο. Αυτή η εμπειρική, όμως, είναι το κεντρικό στοιχείο δια του οποίου ταξινομείται η ζωή από την πειθαρχική εξουσία. Κατά τον Foucault, όπως αναφέρει ο Δοξιάδης, «η πρώτη μεγάλη επιχείρηση της πειθαρχίας είναι...η συγκρότηση ‘tableaux vivants’ [κατά λέξη: «ζωντανών πινάκων»] που μετατρέπουν τις συγκεχυμένες ή επικίνδυνες μάζες σε διατεταγμένες πολλαπλότητες. Ο ζωντανός πίνακας, λοιπόν, ή ο βιο-πίνακας είναι ο πίνακας της πειθαρχικής εξουσίας- και κατ’ επέκταση των επιστημών του ανθρώπου: από τον ‘πίνακα’ διαρρύθμισης μιας σχολικής αίθουσας μέχρι τον πίνακα της στατιστικής»⁶⁸. Δεν πρέπει να ξαφνιάζει, λοιπόν, ότι η ‘δημόσια’ τάξη ορίζεται ως ένα εμπειρικό μέγεθος. Η εμπειρία, προκύπτουσα από τη διάκριση υποκειμένου και αντικειμένου, είναι το μόνο νομικό μέσο που επιτρέπει τη ‘διαπίστωση’ και τη ‘διάγνωση’ της τάξης μέσα από την ορατή εμπειρική των ‘αντικειμένων’ που της ανήκουν ως στοιχεία ενός ‘βιο- πίνακα’. Η ‘δημόσια’ τάξη αναπαριστά την τάξη της ζωής με νομικούς όρους.

Η πειθαρχία και η κυριαρχία μέσα από την ‘επιβουλή της δημόσιας τάξης’ κατά κάποιον τρόπο συνενώνονται αλληλοσυμπληρούμενες. Η ζωή αποτελεί αντικείμενο τόσο της πειθαρχίας μέσω της πανοπτικής εποπτείας της (επιβουλή) όσο και της κυριαρχίας ως εξαίρεσής της από το νομικό περίβλημά της (δημόσια τάξη). Το ενδιαφέρον όμως είναι ότι το βλέμμα και η απόφαση για τη ζωή καθώς συνεργάζονται για να την υποτάξουν (τη ζωή) ταυτόχρονα εξορίζουν και το άγνωστο μέλλον της. Η τάξη, έγραφε ο Μωσ⁶⁹, είναι το σύμβολο της προσδοκίας ότι τίποτα δεν θα αλλάξει, ότι τα πάντα θα παραμείνουν ως έχουν. Και η εκ του Bauman προερχόμενη φράση «η προσδοκία της τάξης ωθεί το δράκο του χάους να βγει απ’ το λημέρι του...η τάξη εκπροσωπεί τα όρια και το πεπερασμένο. Σ’ ένα τακτό χώρο (ιεραρχημένο) δεν είναι δυνατόν να λάβει χώρα το οποιοδήποτε συμβάν»⁷⁰.

Ο χρόνος της τάξης είναι ο χρόνος του πάντοτε, ένας μη χρόνος, μια επιθυμία για αιωνιότητα χαμένη μέσα στην αιωνιότητα. Έτσι είναι και έτσι θα είναι. Τα πάντα έλαβαν τη θέση που τους αξίζει, τίποτα δε μπορεί να τα διαταράξει από ‘δω και πέρα.

⁶⁸ Ο.π, σελ. 134

⁶⁹ M. Mauss, 2004, σελ. 101

⁷⁰ Z. Bauman, 2005, σελ. 55

Η τάξη συμβολίζει το παν και το πάντοτε και ακριβώς γι' αυτό είναι το τραυματισμένο σύμβολο μιας αείποτε χαμένης επιθυμίας για αθανασία. Η τάξη γεννιέται με την πίστη ότι όλα τελείωσαν. Όλα έφτασαν στο τέλος τους, δεν έχει άλλη ιστορία πια. Είναι μια καλά θεμελιωμένη ματαιότητα που επιβάλλει τους όρους της. Η τάξη, όμως, γεννιέται εντός και διαμέσου της ιστορίας και γι' αυτό δημιουργεί συμβάντα. Το συμβάν είναι η μονίμως ανοιχτή πληγή της τάξης γιατί ανακόπτει την επιθυμία για την αταλάντευτη πορεία της μέσα στο χρόνο. Η τάξη αποστρέφεται το συμβάν και οφείλει στον εαυτό της να αντιστρέψει τους όρους: η τάξη ποθεί το τέλος της ιστορίας. Το μέλλον όμως είναι άγνωστο. Η ενδεχομενικότητα είναι η υπολογιστική της δύναμη, αλλά αυτή η δύναμη δεν είναι αρκετή. Το άγνωστο, το ασχέτιστο, το αναπάντεχο δεν υπολογίζονται. Η τάξη (τα) φοβάται. Σε κάθε ξένο στεριώνει η 'επιβουλή' της ύπαρξής της. Η τάξη δεν έχει χρόνο για τους νόμους της φιλοξενίας.

Βιβλιογραφία

- Α. Αθανασίου, 2007, *Ζωή στο Όριο. Δοκίμια για το σώμα, το φύλο και τη βιοπολιτική*, Αθήνα: Εκκρεμές
- Ν. Αλιβιζάτος, 1983, «Το νομικό καθεστώς των σωμάτων ασφαλείας», *Νομικό Βήμα* τόμος 31 σελ. 621-633
- G. Agamben, 2005, *Homo Sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, μτφ. Π. Τσιαμούρας, Αθήνα: Scripta
- G. Agamben, 2005, *The state of exception*, The University of Chicago Press
- G. Agamben, 2005, *Η Εξαιρέση και οι Κανόνες*, μτφ. Π. Καλαμαράς, Άρθρο 46
- Κ. Βουγιούκας, 1985, *Στρατιωτικόν Ποινικόν Δίκαιον*, Αθήνα: Σάκκουλας
- Z. Bauman, 2005, *Σπαταλημένες Ζωές. Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας*, μτφ. Μ. Καρασαρίνης, Αθήνα: Κατάρτι
- W. Benjamin, 2002, *Για μια Κριτική της Βίας*, Ελευθεριακή Κουλτούρα
- Δ. Γκέφου-Μαδιανού, 2006, (επιμ) *Εαυτός και Άλλος'. Εννοιολογήσεις, ταυτότητες και πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Αθήνα: Gutenberg
- Κ. Δοξιάδης, 1992, *Υποκειμενικότητα και Εξουσία*, Αθήνα: Πλέθρον
- Κ. Δουζίνας, 2006, *Το τέλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, Αθήνα: Παπαζήση
- Κ. Engisch, 1986, *Εισαγωγή στη νομική σκέψη*, μτφ. Δ Σπινέλλη, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- Α. Κουκουτσάκη, 2002, *Χρήση ναρκωτικών, Ομοφυλοφιλία. Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου*, Αθήνα: Κριτική
- Α. Κουκουτσάκη, 2006, *Εικόνες Φυλακής*, Αθήνα: Πατάκης
- Α. Κουκουτσάκη, 1999, *Εικόνες Εγκλήματος*, Αθήνα: Πλέθρον
- Κωστάρας, *Χρήση και κατάχρηση μιας αυθεντίας στο Μνήμη*, τόμος Α
- Καϊάφα-Γκιμπάντη, 1987, *Έννοια και Προβληματική των κοινών επικίνδυνων εγκλημάτων*
- Π. Λαδάς, 2007, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, Αθήνα: Σάκκουλας
- M. Mauss, 2004, *Κοινωνιολογία και Ανθρωπολογία*, μτφ. Θ. Παραδέλλης, Αθήνα: Εικοστός Πρώτος
- Α. Μανιτάκης, 2007, *Τί είναι Κράτος*, Αθήνα: Σαββάλας
- Γ. Μανωλεδάκης, 1990, *Επιβουλή της Δημόσιας Τάξης*, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας

- Γ. Μανωλεδάκης, 2002, *Ασφάλεια και Ελευθερία. Νόμος 2928/2001*, Αθήνα: Σάκκουλας
- Φ. Μίτλεττον, 'Δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό και δημόσια τάξη: ο ρόλος της αρχής' στο Π. Δόνος, 2002, *Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων*, Αθήνα: Σάκκουλας
- Δ. Μπελαντής, 2003, *Αναζητώντας τον «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΕΧΘΡΟ». Διαστάσεις της αντιτρομοκρατικής πολιτικής*, Προσκήνιο
- Α. Παπαληγούρας, *Το ευρωένταλμα δε θίγει τη δημοκρατία*, εφημερίδα 'Η Καθημερινή' 27/6/2004
- Ν. Παρασκευόπουλος, 2003, *Οι πλειοψηφίες στο στόχαστρο. Τρομοκρατία και κράτος δικαίου*, Αθήνα: Πατάκης
- Σ. Σόντακ, 1993, *Η νόσος ως μεταφορά. Το AIDS και οι μεταφορές του*, μτφ. Λυκιαρδόπουλος, Ροζάνης, Ύψιλον
- Σ. Σταυρίδης, «Ο χώρος της τάξης και οι ετεροτοπίες: ο Φουκώ ως γεωγράφος της ετερότητας», στο *Αφιέρωμα στον Μισέλ Φουκώ, Ουτοπία* τεύχος 72 Δεκ. 2006
- Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2007, *Οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία. Σύγχρονες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή και ελληνική έννομη τάξη*, Αθήνα: Σάκκουλας
- Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2001, *Η διαβάθμιση του κινδύνου στα εγκλήματα διακινδύνευσης*, Ποιν. Δικ.
- F. De Saussure, 1979, *Μαθήματα Γενικής Γλωσσολογίας*, μτφ. Φ. Αποστολόπουλος, Αθήνα: Παπαζήσης
- Α. Ι. Τάχος, 1990, *Δίκαιο της Δημόσιας Τάξης*, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας
- Μ. Φουκώ, 1989, *Επιτήρηση και Τιμωρία-Η Γέννηση της Φυλακής*, μτφ. Κ. Χατζηδήμου- Ι. Ράλλη, Αθήνα: Ράππας
- Μ. Φουκώ, 1993, *Οι Λέξεις και τα Πράγματα. Μια Αρχαιολογία των Επιστημών του Ανθρώπου*, μτφ. Κ. Παπαγιώργης, Αθήνα: Γνώση
- Μ. Φουκώ, 1987, *Η Αρχαιολογία της Γνώσης*, μτφ. Κ. Παπαγιώργης, Αθήνα: Εξάντας
- Μ. Foucault, 'Governmentality' στο G. Burchell, C. Gordon, P. Miller (edt), *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*
- Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, 1982, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη*